

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

První krůčky do kolektivu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Vypracovala:
Nikola Štěpánková

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma „První krůčky do kolektivu“ vypracovala samostatně a použila jen literaturu a prameny uvedené v přehledu literatury.

Písemná forma této práce je totožná s formou elektronickou, která je přiložena na CD.

V Brně dne 4. dubna 2012

.....

Nikola Štěpánková

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za pomoc při vedení bakalářské práce a jeho cenné rady a připomínky.

Dále děkuji svému partnerovi a rodičům za podporu při studiu.

Nikola Štěpánková

Obsah

Úvod.....	2
1. Kolektiv jako pojem.....	6
1.1 Kolektiv obecně a druhy kolektivu	6
1.2 Kolektiv ve věku 1-3 roky	7
2. Socializace	9
2.1 Mechanismy socializace, sociální učení	9
2.2 Hra a sociální role	10
2.3 Socializace ve věku do tří let	12
2.4 Socializace v rodině	14
3. Jesle, miniškolky a soukromé jesle	15
3.1 Jesle.....	15
3.2 Mikrojesle	18
3.3 Soukromé jesle.....	18
4. Mateřská centra.....	20
4.1 Právní úprava, vznik a cíle mateřských center.....	20
4.2 Význam mateřských center pro matky - rodiče	22
4.3 Struktura mateřského centra „Sluníčko Šlapanice“	23
5. Vstup do mateřské školy	26
5.1 Podmínky přijetí do MŠ.....	27
5.2 Cíle Mateřské školy	28
6. Praktická část	29
6.1 Metody, cíle a realizace sociologického šetření, stanovení hypotéz.....	29
6.2 Vyhodnocení dotazníku	30
6.3 Vyhodnocení rozhovoru s učitelkou MŠ.....	38
Závěr	40
Resumé.....	42
Anotace	44
Abstract	45
Použitá literatura	46
Seznam použitých zkratk	49
Seznam příloh	49
Přílohy.....	50

Úvod

Před téměř dvěma lety jsem se stala matkou syna Františka. Po jeho příchodu na svět lékaři bohužel u dítěte identifikovali jisté zdravotní problémy, které vedly až ke složité diagnóze poměrně vzácného syndromu. Díky tomu jsme se stali častými návštěvníky nejrůznějších oddělení nemocnic. Prvním prostředím, kde se náš syn setkával s jinými dětmi, byly proto čekárny dětských lékařů, nejrůznější rehabilitace a kolektivní cvičení s miminko, které jsme pravidelně absolvovali pro zlepšení jeho zdraví, či plavání, které mělo pomoci jeho dýchání. Bylo zajímavé, někdy až trochu dojemné, sledovat jeho první kontakty s vrstevníky. Postupem času se k místům, kde František přichází do kontaktu s jinými dětmi, přidala také dětská hřiště, pískoviště a první návštěvy mateřského centra. Uvědomuji si, jak je kolektiv vrstevníků pro socializaci syna důležitý. Proto, když jsem si měla zvolit zaměření své bakalářské práce, neváhala jsem sáhnout právě po tématu socializace dítěte.

Cílem mé práce tedy je seznámit s možnostmi začleňování dítěte do kolektivu vrstevníků ve věku jeden až tři roky. Na základě dotazníkového šetření a rozhovoru s učitelkou mateřské školy pak ověřit platnost hypotézy o vlivu mateřských center na adaptaci dítěte při nástupu do mateřské školy.

Svoji bakalářskou práci jsem rozdělila na dvě části. V teoretické části se zaměřuji nejprve na kolektiv obecně. Uvádím základní definici pojmu kolektiv a upozorňuji na význam kolektivu pro socializaci člověka. V první kapitole mapuji podoby a změny, ke kterým ve skupinovém společenském chování v průběhu života dochází. Poté se zaměřuji na význam kolektivu vrstevníků v období 1-3 roky stáří dítěte. Uvádím také specifika a hodnoty, které jsou charakteristické pro kolektiv sotva mluvících dětí.

Vzhledem k tomu, že každý jedinec je již od narození obklopen společností s jistými ustálenými zavedenými zvyky, tradicemi a hodnotami, je důležité zmínit také proces socializace. Socializace, čili zařazování jedince do společnosti, provází člověka celým jeho životem. Proto se v druhé kapitole věnuji také základním mechanismům socializace, přibližuji její principy a možnosti uskutečňování. Také vysvětluji termín sociální učení. Je nutné připomenout, že u dětí sledovaného věku je zcela zásadním

prvkem socializace hra. Právě jejím prostřednictvím dítě poznává první pravidla a učí se novým věcem.

Neméně důležitým činitelem ovlivňujícím socializaci jedince je rodina, které se věnuje podkapitola. Právě rodina totiž předává dítěti vzory chování, jež si s sebou nese po celý následující život. Rodinné vztahy a to, jak rodina funguje, má při působení na dítě a jeho formování své nezastupitelné místo a odráží se v jeho osobnosti. Jakákoliv dysfunkce a nedostatečné rodinné zázemí se časem může projevit na jednání, hodnotách a životních postojích člověka. Je tak nezbytné, snažit se dítěti vytvořit co nejvíce harmonické rodinné prostředí.

Ve třetí kapitole se zaměřuji na možnost umístění dítěte do kolektivu vrstevníků v prostředí jeslí či soukromých jeslí a poměrně nově také miniškolek, jejichž zřizování je odpovědí na potřeby společnosti v několika posledních letech. Na jesle pohlížím jako na instituci dříve velmi běžnou, dnes však již poměrně vzácnou. Státní jesle mají totiž v dnešní době zcela nedostatečnou kapacitu, jsou schopny pojmout pouze asi jedno procento ze všech narozených dětí. Naopak velký boom zaznamenávají jesle soukromé a tzv. miniškolky. U těchto soukromých zařízení existuje daleko větší pravděpodobnost, že bude batole přijato. Jejich nevýhodou však může být fakt, že se jedná o placené instituce a pro rodinu tudíž znamenají jistou finanční zátěž. Jesle a miniškolky většinou využívají rodiny, ve kterých se matka (či otec) vrací z rodičovské dovolené do pracovního procesu dříve než za tři roky. Dítě tam tak obvykle dochází pravidelně každý den. Podobné instituce však mnohdy nabízí také možnost docházení jen například dvakrát týdně. Tuto službu často využívají, rodiče, kteří pracují na částečný úvazek při rodičovské dovolené.

Následující kapitola se věnuje jedné z možností umístění dítěte do kolektivu vrstevníků, tzv. mateřským centrům, která děti navštěvují společně s jedním či oběma svými rodiči. Právě mateřským centrům se věnuji ve své práci podrobněji. Zabývám se jejich vznikem, organizací i programy pro rozvíjení dětské osobnosti. Mateřská centra částečně plní funkci běžné mateřské školy pro děti ve věku do tří let. Tato centra zpravidla zakládají samotné maminky, které jsou na rodičovské dovolené. Společně s jinými maminkami pak vytváří nejrůznější programy pro své nejmenší, které přispívají k jejich socializaci a vytváření zdravých návyků. Součástí programu mateřských center často bývají nejrůznější druhy cvičení s dětmi, které vedou k jejich zdravému vývoji

a růstu. V této kapitole zmiňuji také své vlastní zkušenosti s občanským sdružením Sluníčko Šlapanice (<http://www.slunickoslapanice.cz/slunicko/index.php>), které se synem navštěvuji. Zároveň jeho program a rozvrh akcí přikládám jako přílohu (Příloha č. 1) ke své bakalářské práci.

V bakalářské práci je zahrnuta i legislativní stránka věci. Figuruje zde zákony, na základě kterých se výše zmíněné instituce zřizují, zmiňuji také pravidla, kterými se řídí a způsoby financování jejich chodu.

Ve třech letech, někdy však i později, dítě přichází do mateřské školy (dále jen MŠ). Vstup do MŠ, jako důležitý mezník v životě dítěte i rodičů, přibližuje pátá kapitola. Jedná se bezesporu o zlomovou událost, kterou většinou prožívá celá rodina. Zejména vztah dítě – matka prochází největšími změnami. Do této doby bylo dítě ve většině případů v celodenním kontaktu s matkou, což se s nástupem do MŠ mění. Důležité je udělat všechny potřebné kroky, které by vedly k co možná nejlepší adaptaci na nové prostředí. V této kapitole zmiňuji také „Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělání“ (dále jen RVP PV), který je základem pro vytyčení cílů, jež má výchova v MŠ dítěti poskytnout. RVP PV je k dispozici v přílohách práce (Příloha č. 2).

Praktická část bakalářské práce je tvořena dotazníkem a jeho vyhodnocením. Dotazník byl určen pro rodiče dětí, které nastoupily do mateřské školy Zahradka ve Šlapanicích (<http://zahradka.slapanice.cz>). Je zaměřen na přípravu dětí k nástupu do MŠ a jejich adaptaci v novém kolektivu. Prostřednictvím dotazníkového šetření jsem zjišťovala, zda děti, které před vstupem do MŠ navštěvovaly mateřská centra, či jiné rodinné kluby fungující na stejném nebo podobném principu, mají menší problémy se začleněním se do kolektivu ostatních dětí.

Dále je součástí bakalářské práce také rozhovor s učitelkou MŠ Zahradka paní, paní Věrou Kollnerovou, zaměřený právě na problematiku adaptace dětí do nového prostředí a jejich začleňování do skupiny vrstevníků. Zajímala jsem se o požadavky, které jsou kladeny na děti při přijetí do MŠ. Zvláštní pozornost jsem věnovala faktu, zda těmto požadavkům mohou lépe vyhovět děti, které již mají zkušenosti s dětským kolektivem z prostředí mateřského centra.

Samozřejmě si uvědomuji, že ani mateřská centra nejsou jediným faktorem, který napomůže bezproblémové socializaci jedince do nového prostředí mateřské školy.

Nelze zapomínat na nezanedbatelný vliv vrozených dispozic každého jedince. Také míra závislosti dítěte na matce, ale i matky na dítěti, může vstup do mateřské školy výrazně ovlivnit.

Je třeba brát v úvahu také celkový postoj rodiny, její fungování a v neposlední řadě i styl a způsob výchovy, kterým se dítě řídí. Přispění návštěv v mateřských centrech a podobných institucích k socializaci dítěte v prostředí MŠ však není zanedbatelné. Mateřské centrum tak můžeme vnímat jako efektivní způsob jak tento proces dítěti co nejvíce ulehčit a zpříjemnit. Díky jejich působení lze dosáhnout plynulého přechodu z domácího prostředí, kde byla nejčastěji hlavním vychovatelem a zároveň nejbližším společníkem dítěte matka, do nového prostředí plného cizích dětí a pod vedení paní učitelky.

1. Kolektiv jako pojem

Člověk je tvor společenský. Ke svému životu tedy naprosto přirozeně vyhledává společnost lidí, kterými se obklopuje, vytváří s nimi rodinu, pracovní tým, dětskou partu a jiná uskupení, která označujeme jako kolektiv. V kolektivu člověk získává své sociální postavení, v jehož rámci hraje určitou roli, na základě které je od něj očekáván určitý způsob chování. V kolektivu také vznikají sociální vztahy a silné emocionální vazby, které jedince ovlivňují po celý život.

1.1 Kolektiv obecně a druhy kolektivu

První a nejpřirozenější kolektiv, kterého se dítě stává automaticky nedílnou součástí, je rodina. S postupem času je však stále intenzivnější také kontakt s lidmi mimo rodinný okruh. Na místech k tomu určených, jako jsou pískoviště, dětská hřiště apod., potkává dítě zpravidla úplně poprvé svoje vrstevníky. Stejně staré děti tráví čas podobně, baví je stejné věci a mají obdobné vzorce chování. Jejich motorika i mentální vyspělost jsou srovnatelné. Právě tato podobnost bývá pro děti zcela nová a proto i velmi zajímavá a malí jedinci se proto pouští do první, většinou nesmělé a povrchní, vzájemné interakce.

Během docházky v mateřské škole se již dají v kolektivu vrstevníků snáze identifikovat typy osobností, pro které je charakteristické určité sociálního chování. Zatímco někdo je přirozený vůdce party, je za všech okolností vidět i slyšet, jiný je vždy trochu v pozadí a neoprávněně opomíjen. Nástupem do školy se význam kolektivu vrstevníků ještě více stupňuje. Dítě se se svými vrstevníky tráví velkou část svého času a stále častěji se se svými spolužáky také srovnává. Na základě společných zájmů či sdílených povahových vlastností vznikají první dětské „party“.

Důležitost takového kolektivu dosahuje vrcholu v době puberty. V tomto období je pro člověka skupina jeho vrstevníků naprosto zásadní. Náctiletí přisuzují velký význam své partě přátel a tráví s ním mnohdy téměř všechnen svůj volný čas. Často v tomto věku dochází k částečnému, někdy i úplnému, popření vlastního názoru, individualismu a vlastní osobnosti, které jsou nahrazeny bezvýhradným přijetím stanoviska

a přesvědčení kolektivu. To s sebou přináší také značnou dávku nebezpečí. Mladý člověk se pod tlakem party, ovlivněn silou kolektivu a názory svých vrstevníků, může velmi jednoduše podílet na jednání, které by pro něj samotného za jiných podmínek bylo naprosto nemyslitelné. Ve snaze zapadnout mezi ostatní a dosáhnout v jejich očích mnohdy pochybné úcty se pak dopouští přestupků, nezřídka i trestných činů, které mohou mít dalekosáhlé následky.

Postupem času však význam podobných uskupení klesá. Ačkoliv dospívající člověk stále cítí potřebu udržovat kontakt se svými vrstevníky, s přibývajícím věkem je stále více zaneprázdněn přípravou na své budoucí povolání, budování kariéry, zakládání rodiny a vytvoření svého vlastního domova. V dospělosti se stává zcela zásadním pracovní kolektiv, v kterém jedinec tráví většinu svého dne. Dochází v něm k životní seberealizaci a vztahy vybudované na pracovišti často přerůstají i do neformální úrovně. Z kolegů a známých z práce se za příhodných podmínek postupně stávají přátelé i v běžném životě.

Ve stáří význam kolektivu a vzájemných sociálních vazeb ještě roste. Senioři si již nemohou budovat společenské vazby v pracovním kolektivu. Aby nedošlo k jejich úplnému sociálnímu odloučení, vytváření vzájemných společenských vazeb nabývá na důležitosti. K setkávání seniorů slouží nejrůznější kluby důchodců, které pořádají společenské akce, přednášky či společné výlety. Tito lidé si rádi popovídají s někým, kdo má stejné či podobné životní zkušenosti, vzpomínky, ale i potíže, které s sebou vyšší věk přináší.

1.2 Kolektiv ve věku 1-3 roky

Do tří let věku zpravidla dítě není schopno se svými vrstevníky dostatečně efektivně spolupracovat a vytvářet plnohodnotné kamarádké vztahy. Nevznikají zde žádné pevné vazby, které by měly trvání delší než je příjemná chvíle strávená společně při hře na pískovišti pod dozorem maminek. Přesto má i v tomto věku kolektiv vrstevníků pro jedince nepopíratelný význam.

Při hře a další interakci v kolektivu, v pozorovaném období stáří dítěte, dochází k postupnému formování nových vlastností jedince. Jednou z nich je soucit a budování

vztahů uvnitř skupiny. Dítě začíná projevovat své city a sympatie k jednotlivým členům kolektivu. Z jejich vzájemného chování a způsobu komunikace je znát, které děti mají k sobě blíže. S vrstevníkem, ke kterému chová dítě větší náklonnost, se snáze podělí o hračky či jiné výhody, s jiným mu takové dělení dělá větší potíže. Další složkou, kterou společné trávení času se stejně starými dětmi u jedince rozvíjí, je na jedné straně solidarita a na druhé soupeřivost mezi členy kolektivu. Známe z praxe případy, kdy, třeba i bezdůvodný, pláč jedno dítěte přiměje druhé ke stejnému chování, aniž by chápalo prvotní příčinu prvního nářku.

Nejmenší děti ve věku do tří let jsou zpravidla velmi rády středem pozornosti. Nadšeně předvádí svoje schopnosti a dokazují svoji výlučnost. Rády se předvádí před ostatními, ať už před dospělými či svými vrstevníky. Nezáleží na tom, co přesně dítě dělá – zpívá písničky, recituje básničky, tancuje, cvičí, postaví věž z kostek apod. Chce na sebe zkrátka pouze upoutat co nejvíce pozornosti. Jako dostatečné ocenění mu většinou zcela postačí pochvala. Tuto jeho snahu můžeme chápat jako zárodek budoucí ctižádostivosti, bez které se dospělý člověk v budoucím životě neobejde.

S nástupem do MŠ či jiného obdobného zařízení a tedy se vstupem do kolektivu vrstevníků dochází většinou k prvnímu delšímu odloučení od matky v cizím prostředí. Tuto novou situaci a poměrně dlouhou nepřítomnost matky zvládá každé dítě podle individuálních vlastností a možností. Zpravidla však prochází třemi základními stádii. Prvním stádiem je stádium protestu, kdy batole po matce pláče a hledá ji. Po něm následuje fáze zoufalství, kdy se dítě uzavírá více do sebe. Je na něm zřetelně znát smutek z toho, že ho matka opustila a nechala samotné. Posledním je stádium odpoutání, což je vrcholná fáze v procesu odpoutávání se od matky. V tomto stádiu si dítě již dokáže na místo matky vybrat jinou osobu – například učitelku v jeslích, kterou bere pro určitý čas jako adekvátní náhradu nepřítomné matky.¹

¹ Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006, c2004. 390 s. ISBN: 80-7367-124-7.

2. Socializace

Socializaci lze definovat několika způsoby. Blahoslav Kraus ve své knize *Základy sociální pedagogiky* tento proces charakterizoval následovně: „*Jde o proces postupné proměny člověka, jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít.*“² Ačkoliv se jedná o proces celoživotní, významné postavení zaujímá právě ve věku do tří let.

Socializaci jedince lze rozdělit do několika fází. V první fázi je dítě socializováno samovolně prostřednictvím působení společnosti, k socializaci dochází nezáměrně bez přispění vlastní vůle dítěte. Jedná se tedy o fázi pasivní. Fáze aktivní přichází až později, když si jedinec začíná sám uvědomovat společenské hodnoty, cíle, požadavky a sám se snaží svoji aktivitou do společnosti začlenit. V celoživotním pojetí lze socializaci rozdělit na fázi rodinnou, profesní a fázi společenských aktivit. Sociologie pak tento celoživotní proces rozděluje na dětství, mládí, dospělost a stáří.

Na každou socializaci má vliv prostředí, ve kterém socializovaný jedinec žije. „*Od našeho významného sociologa z první republiky A. I. Bláhy pochází pojem „sociální dědičnost“, jímž chtěl vyjádřit to, že vedle geneticky přenášených dispozic, přenášejí se i určité způsoby a modely chování v daném prostředí (především rodinném) existující.*“³

2.1 Mechanismy socializace, sociální učení

Na jedince mají již v prenatálním vývoji poměrně zásadní vliv tzv. socializační mechanismy. Jsou to vnější vlivy, které na dítě působí a tvarují tak jeho osobnost. Základem každé socializace je pak sociální učení. Zahrnují se sem všechny druhy učení,

² KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 59. ISBN: 978-80-7367-383-3.

³ KRAUS, Blahoslav, SÝKORA, Petr. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009. s. 23.

kterých se socializovaný jedinec účastní. Socializace funguje na několika mechanismech. Základními mechanismy sociálního učení dle Heluse jsou:

- *„Raná symbiotická vazba mezi dítětem a matkou/pečující osobou*
- *Zvnitřňování/ interiorizace na základě identifikace*
- *Učení zpevnováním*
- *Kognitivně sociální učení.“⁴*

Podle Krause je socializace společenský mechanismus, který

- *„Udržuje kontinuitu v kulturně-společenském vývoji – předávání poznatků z generace na generaci.*
- *Obohacuje kulturní dědictví předcházejících generací a umožňuje vznik nových kulturně-společenských hodnot.“⁵*

Sociální učení je proces osvojování si sociálních zkušeností, schopnost jedince tyto zkušenosti si uchovat a dále použít v sociálních stycích s jinými lidmi.⁶ Sociální učení v dětském věku se odehrává zejména formou posilování, kdy se dítě snažíme motivovat odměnou, nebo naopak utlumit či zcela odstranit nežádoucí projevy chování prostřednictvím trestů. Dítě samo pak začíná při svém projevu napodobovat lidi, kterými je obklopeno. Základem každé socializace a sociálního učení je tzv. sociální interakce. Jedná se o mezilidské vztahy, které člověka učí normám ve společnosti, sociálním požadavkům na chování jedince a zároveň slouží také jako zdroj informací o něm samotném.

2.2 Hra a sociální role

Dítě přijímá základní návyky společnosti a kulturu prostředí, jež se ho bezprostředně dotýkají. Později začíná být schopné rozpoznávat i sociální role, které jsou dány lidem kolem něj a důsledky z nich plynoucí. Stejně tak dochází k postupnému uvědomování si

⁴ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 133. ISBN: 978-80-247-1168-3.

⁵ KRAUS, Blahoslav, SÝKORA, Petr. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009. s. 60.

⁶ Srov. VÍZDAL, František, DOŇKOVÁ, Olga, NOVOTNÝ, Jan, Sebastian. *Sociální psychologie I*. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2009.

sebe sama a vlastní sociální role. Je nasnadě, že první role, kterou si dítě plně uvědomí je jeho postavení v rámci rodiny.

Později si začíná být vědomo také dalších svých rolí, do kterých se dostává v rámci svého širšího sociálního prostředí. Tyto sociální role, které postupně dítě přijímá, jsou chápány jako určité vzorce očekávaného chování, které určují postavení jedince ve společnosti. Některé role člověk přijímá automaticky už svým narozením. To, zda se jedinec narodí jako muž či jako žena, předurčuje jednu z jeho z prvních rolí. Jedná se tudíž o roli obligatorní, čili závaznou, nutnou. Naopak role volitelné člověk získává na základě vlastního přesvědčení. K jejich přijetí je tak nutný určitý stupeň mentální vyspělosti jedince, dítě se tak k těmto rolím dostává postupně v souladu s rychlostí jeho vývoje.

Jednou ze základních a zároveň nejúčinnějších forem socializace dítěte je hra. Nejdříve batole preferuje hru s dospělou osobou, nejčastěji s matkou či jiným blízkým člověkem. Až postupem času dochází k rozvoji hry s vrstevníky, kterou dítě s rostoucím věkem stále více upřednostňuje. Zprvu je však zpravidla nutná asistence matky či jiné osoby, ke které má dítě pozitivní vztah. Během hry s vrstevníkem dochází k napodobování stejně starého kamaráda. Díky těmto nápodobám dochází nejen k postupné adaptaci jedince na jeho nové společenské role, ale dítě také lépe poznává své vlastní já.

Nejdříve si děti dokážou hrát pouze „vedle sebe“ jako dva osamocení jedinci bez společného záměru či vzájemné spolupráce. Jejich chápání, a tedy i celá hra, je ještě zcela egocentrická. Postupem socializačního procesu však dochází k první cílené vzájemné interakci, kdy dítě pomalu potlačuje svůj egocentrismus a začíná spolupracovat s ostatními členy kolektivu.⁷

Batolata příznivě přijímají zejména ty hry a hračky, které jim umožňují zapojit a rozvíjet jejich smyslové vnímání. Velmi oblíbené jsou hračky vydávající nejrůznější tóny, dítě je často vydrží poslouchat opakovaně i několik hodin. Většinou se jedná o zvuky napodobující předměty běžné denní potřeby nebo zvířata, která může dítě vnímat zároveň také vizuálně na doprovodném obrázku či se kterými se již mělo možnost osobně setkat. Také hry s rozmanitými materiály jsou pro dítě velmi atraktivní

⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. (dotisk). Praha: Karolinum, 2008. 467 s. ISBN: 978-80-246-0956-0.

a stimulující. Poměrně dlouhou dobu je dítě schopno například přelévát vodu z jednoho kyblíčku do druhého, či ručičkami zpracovávat kus těsta, hlíny, nebo písku. Hmat je v tomto věku pro dítě naprosto zásadním smyslem, jehož prostřednictvím se snaží poznat vše kolem sebe. Odtud s největší pravděpodobností pramení jeho neustálá potřeba si na vše sáhnout.

Postupně se zdokonaluje jemná motorika dítěte. Pohyby již nejsou tak těžkopádné a nemotorné. V batolecím věku je již člověk schopen první hry s míčem. Umí jej uchopit a hodit správným směrem. Dokáže se také lépe soustředit a trénuje tak svoji trpělivost, například při šroubování napodobeniny šroubu v dětské dílničce.

Hra dítě učí symbolickému myšlení a podporuje jeho fantazii. Batole si dokáže hrát celé hodiny i s docela obyčejnou, na první pohled neatraktivní a nezajímavou, věcí. Takový předmět v něm vzbuzuje nejrůznější představy, přisuzuje mu mnohé vlastnosti a využití.

Zásadní vliv na vývoj jedince mají v tomto období hračky, kterým dítě tohoto věku přisuzuje lidské vlastnosti, a jsou tedy pro něj do jisté míry živými bytostmi. K těmto předmětům si vytváří poměrně intenzivní citové pouto, které může být stejně silné a pro dítě obdobně důležité, jako vztah se skutečnou osobou. Tyto hračky pak často fungují jako jisté pojítko se stabilním zázemím domova v případě, že se dítě má přesunout do jiného, pro něj zatím neznámého prostředí, jako jsou třeba jesle, nemocnice apod.⁸

2.3 Socializace ve věku do tří let

Jak již bylo zmíněno, převážná část socializace ve sledovaném období života dítěte probíhá zejména v rámci rodiny. Co se vrstevnických skupin týká, odehrává se pak socializace převážně formou hry. Ačkoliv v tomto věku pro dítě ještě není zcela možné domluvit se verbálně, má velice dobře vyvinuté pozorovací schopnosti. Na základě pozorování tak získává informace o normách, které v dané společnosti či sociální

⁸ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 182 s. ISBN: 80-247-0870-1.

skupině platí. Děti si začínají všimnout jevů, které se s větší či menší pravidelností opakují a na základě toho jsou potom schopny vyvodit patřičné závěry.

Dalším prvkem socializace je nepochybně nápodoba. Nápodoba je dle Vágnerové „jedním z dostupných způsobů orientace a adaptace na prostředí.“⁹ Dítě si k nápodobě vybírá chování či vzory, které ho něčím upoutají, aniž by muselo chápat význam takového počinání. Může se jednat o napodobování zvuku auta, gestikulace rukama či mimiky v obličeji. Vzhledem k tomu, že se dítě nachází většinu svého času v blízkosti svých rodičů, jsou to právě oni, koho jako prvního začíná napodobovat.¹⁰ Někdy může dojít až ke ztotožnění s vybraným vzorem – tedy k úplné identifikaci, kdy batole zcela přebírá vybraný vzorec chování.

V tomto období dochází k postupnému osamostatňování a odpoutávání se dítěte od matky. Na základě toho si jedinec buduje vlastní sebedůvěru, která se stává základem pro celý jeho další vývoj. I nadále je však stále velmi důležité dítěti poskytovat patřičné zázemí, jistotu a bezpečí. Batole si stále efektivněji osvojuje řeč, která se postupně stává hlavním nástrojem komunikace s okolím a účinným prostředkem k získávání dalších potřebných informací.

Dítě si v tomto období prochází také obdobím tzv. negativismu, kdy bez zjevného pádného důvodu stojí v opozici proti (rodičovské) autoritě. Často jen z principu říká a dělá pravý opak toho, co se po něm žádá. Právě dvou až tříleté děti si poprvé začínají uvědomovat, že existuje možnost volby. Přichází k závěru, že ne vždy musí se vším, co rodič požaduje, souhlasit. Zjišťují, že mohou uplatnit svou vlastní vůli, nastává období vzdoru, kdy namísto bezhlavého souhlasu a podřízení se autoritě rodiče vyvstává alternativa „NE“ jako reálná možnost reakce na výchovný požadavek. Dítě tak poprvé zakouší pocit nezávislosti a potěšení z vlastního rozhodování.

Dále v tomto věku v rámci socializace dochází k postupnému přijetí tzv. genderové identity, kdy si dítě začíná uvědomovat své pohlaví a přijímá tak i sociální roli, kterou mu tato identita přináší na základě vytvořených genderových stereotypů.

⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. (dotisk). Praha: Karolinum, 2008. s. 158. ISBN: 978-80-246-0956-0.

¹⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. (dotisk). Praha: Karolinum, 2008. 467 s. ISBN: 978-80-246-0956-0.

2.4 Socializace v rodině

K socializaci takto malého dítěte dochází nejdříve v rámci primární skupiny, která jej bezprostředně obklopuje – rodiny. Zpočátku dítě formuje nejužší rodinný okruh, tedy matka a otec, případně sourozenci. Poté dochází k rozvíjení kontaktů a sociálních vazeb i se vzdálenějšími rodinnými příslušníky, tedy širší rodinou.

Zásadní vliv na socializaci jedince mají samozřejmě rodiče, kteří jsou od narození pro své dítě jakousi šablonou pro chování ve společnosti. Rodiče tak nesou obrovskou zodpovědnost za rozvoj osobnosti svého dítěte. Svojí péčí mohou žádoucí potenciál svého dítěte rozvinout tím správným směrem, rozšířit a upevnit. Nesprávnou péčí však mohou tyto předpoklady, které si nese každý jedinec již od narození v sobě, také utlumit či zcela potlačit. Proto je nezbytné dbát se zvýšenou pozorností na podmínky socializačního a výchovného působení rodiny. Rodiče by měli požadavky, které na svoje dítě kladou, uzpůsobit přiměřeně jeho věku, tělesným a mentálním schopnostem.

Celý proces rodinné socializace se odehrává v teritoriu domova, kde si dítě postupně začíná uvědomovat svoji rodinnou příslušnost. V okamžiku, kdy dítě začne chápat své postavení v rodině, začíná též vnímat vzájemná pouta mezi jejími ostatními členy. Dokáže vypořádat vztahy mezi jednotlivými rodinnými příslušníky. Pro batole je však zcela zásadní zejména vztah, který jednotlivci mají k němu samotnému. Na základě odpozorovaného chování je pak dítě schopno opřít se o jednotlivým členům rodiny obdobný vztah, kterého se dostává jemu od nich.

První užší kontakty s vrstevníky se většinou rovněž odehrávají v rámci širší rodiny. Batole se zpravidla zprvu dostává do blízké sociální interakce pouze se sourozenci či bratranci a sestřenicemi podobného věku. Postupem času pak dochází také k budování kontaktů s dospělými i dětmi mimo okruh rodiny a začínají se formovat vztahy k pokrevně nespřízněným vrstevníkům.

3. Jesle, miniškolky a soukromé jesle

Jesle jsou jedním ze zařízení, kde se dítě dostává do kolektivu svých vrstevníků ještě před nástupem do mateřské školy, tedy dříve než ve třech letech života jedince. Mají navazovat na předešlou výchovu v rodině a připravit dítě na nové sociální prostředí, které ho čeká v mateřské škole a později ve škole základní. Jsou tedy jakýmsi mezistupněm, který má určitým způsobem propojit dvě zcela odlišné formy výchovy – totiž laskavé působení rodičů v bezpečném rodinném prostředí a dosud nepoznanou formu formální školní výchovy v rámci výchovného působení státních institucí.

3.1 Jesle

První jesle na našem území vznikly již v 19. století, jejich počet neustále rostl v souvislosti s tím, jak se zvyšoval počet pracujících žen. V 80. letech 20. století jesle a obdobné instituce navštěvovala necelá všech pětina českých dětí mladších tří let. Po roce 1989 jejich počet rapidně poklesl a v současnosti podíl dětí, které podobná zařízení navštěvují, nedosahuje ani 1%.¹¹ Jesle byly vždy zakládány, aby zaměstnaným rodičům ulehčily péči o děti, v případě, že byli nuceni se vrátit se do pracovního procesu před ukončením třetího roku života dítěte. V minulosti bylo tedy umístění dítěte do jeslí poměrně běžnou záležitostí.

Dnes je na ně neprávem často pohlíženo negativně právě s ohledem na dřívější snahu o prosazování „kolektivní výchovy“ a její nadměrnou propagaci. V současné době, která s sebou nese nutnost, aby se na financování domácnosti podíleli plnou měrou oba rodiče, však důležitost existence podobných zařízení opět vyplouvá na povrch. Pro většinu rodin je v dnešní době velký problém jesle v okolí svého bydliště vůbec objevit, natož dítě do nich umístit. Dříve (do 90. let) existovalo v České republice asi 1200 jeslí. Během 90. let se však jejich počet snižoval a dnes jich napočítáme pouze 46. Většina rodičů je tak nucena zůstat na rodičovské dovolené s dítětem až do doby, kdy je přijato do mateřské školy.

¹¹ Srov. Labusová, Eva. *Potřebujeme jesle?* [online]. Eva Labusová.cz: rodičovství, psychologie, zdraví. © 2006-2012 Eva Labusová [cit. 2012-04-21]. Dostupný z [www: http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haskovou.php](http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haskovou.php).

Pro rodiny, které mají vyšší příjmy, se tak nabízí možnost umístit dítě do některých soukromých jeslí. Existují také tzv. mikrojesle – miniškolky, kde péče o dítě probíhá v domácnosti pečovatelky, avšak za daleko většího finančního příspěví rodičů, než je tomu u jeslí státních. Tyto instituce jsou proto často zcela mimo finanční možnosti rodin s příjmy nižšími.

Ačkoliv se má obecně za to, že nejideálnějším řešením je, pokud s dítětem do tří let věku zůstává matka doma, mohou nastat situace (rodinné, finanční apod.), které vyžadují její návrat do zaměstnání před uplynutím tohoto období. V takovém případě by se mělo postupovat se vší opatrností. Batole si na nové prostředí a lidi kolem sebe musí zvykat velice pozvolna. Nejčastěji se doporučuje nejdříve nechávat dítě samotné v novém kolektivu jen na omezenou dobu, kterou lze postupně vždy po hodině prodlužovat. Ačkoliv je pravděpodobné, že zpočátku bude plakat, není třeba hned propadat panice a celou věc s umístěním dítěte do jeslí vzdávat. Je doporučeno setrvat v trénování a zvykání si na odloučení od matky alespoň měsíc. Pokud po této době nedojde ke zklidnění a dítě si na jesle nezvykne, pak je dobré od jeho umístění do jeslí dočasně upustit a jeho odloučení od matky přece jen o něco oddálit.

„Průzkumy v našich jeslích ukázaly, že 5-15 % dětí má adaptační potíže trvalejšího rázu, které si často vynutí dočasné přerušování docházky do jeslí.“¹² V opačném případě by to mohlo mít špatný vliv na jeho další vztah ke kolektivu i k matce. Vstup do jeslí by se také neměl odehrávat před dokončeným osmnáctým měsícem věku batolete. Odborníci se shodují, že dítě má méně adaptačních potíží s nástupem do jeslí v případě, že je navštěvuje již nějaký kamarád. Může se jednat o rodinného příslušníka, kamaráda z pískoviště, nebo jen dítě ze stejné ulice, které občas potkává. Pomoci může i oblíbená hračka či jiný předmět, který si s sebou dítě vezme jako pojítka s domovem. Pobyt v takovém zařízení by pak neměl trvat déle než šest hodin denně.

Pro adaptaci dítěte na nové prostředí je také vhodné, pokud je zde zachován individuální přístup, na který bylo malé dítě pravděpodobně zvyklé z předešlé péče od matky. Při výběru jeslí je tedy nutné zohlednit i počet dětí na jednu paní učitelku – v jeslích většinou označovanou jako „tetu“. Tento počet by pak neměl přesáhnout čtyři svěřence na jednu dospělou osobu.

¹² LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. s. 87. ISBN: 80-247-1284-9.

Jesle by měly zastoupit roli matky po dobu, po kterou s dítětem nemůže být. Pobyt v jeslích by tak neměl spočívat v pouhém hlídání dětí, ale také v jejich všestranném rozvoji. V programu těchto institucí proto nechybí návštěvy ZOO, cirkusů, divadel, pořádání výletů, nejrůznější sportovní aktivity, ale i výtvarná činnost, rozvíjení motoriky dítěte či poslech hudby a první pokusy o hru na některý hudební nástroj. V dnešní době není ojedinělá ani „výuka“ některého cizího jazyka, nejčastěji angličtiny. Většina jeslí má také možnost využívat nejen vnitřní prostory, ale i zahrady, které jsou zařízeny pro vyžití malých dětí.

Právní úprava státních jeslí

V roce 1966 vstoupil v platnost zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, který vymezoval jesle jako zvláštní dětské zařízení. Po několika úpravách vyhláškami bylo stanoveno, že se podle doby provozu zřizují jako instituce denní, týdenní s nepřetržitým provozem. Podle zřizovatele se pak jesle dělily na územní, které řídil příslušný národní výbor a na závodní, které byly určeny pro děti, jejichž rodiče pracovali v daném závodě. Na podobném principu fungovaly i jesle družstevní, které byly zřízeny pro zaměstnance družstva.

V současnosti jsou jesle zřizovány obcemi na základě §84 zákona č. 128/2000Sb., o obcích. Jesle nyní fungují jako organizační složky či příspěvkové organizace. Jsou plně financovány z rozpočtu obce, která má právo rozhodnout, do jaké míry se na jejich chodu budou finančně podílet rodiče dětí. Průměrně se tato částka pohybuje v řádu několika set až několika tisíc korun měsíčně.

Pro přijetí dítěte do jeslí je nutné, aby prošlo pravidelným očkováním a mělo doklad, že je imunní proti nákaze. Výjimku mohou tvořit děti, které se ze zdravotních důvodů očkování podrobit nemohou. Dalším kritériem pro přijetí dítěte do jeslí je fakt, že oba rodiče pracují či budou pracovat a nebudou pobírat žádný rodičovský příspěvek.

3.2 Mikrojesle

Mikrojesle jsou zvláštním druhem běžných jeslí. Jejich specifikem je zcela jistě fakt, že péče o děti probíhá jen ve velice malé skupince, která zpravidla nepřesáhne 3-5 svěřenců. Mikrojesle jsou provozovány v domácnosti pečovatelky. Ta je často také matkou na mateřské dovolené a mezi dětmi na hlídání má i svoje vlastní potomky. Na místo provozu takového zařízení jsou přitom kladeny jisté požadavky. Musí se jednat o vzdušnou, čistou, zdravotně nezávadnou a dostatečně prostornou domácnost s potřebnými bezpečnostními prvky.

Zřizování mikrojeslí

Zřizovatelem takového zařízení může být obec či družstvo. Podmínky pro jejich zakládání jsou stanoveny metodickým pokynem Ministerstva zdravotnictví o zásadách pro zřizování a provoz mikrojeslí. Mikrojesle jsou zřizovány, jako dobrá alternativa pro pracující rodiče ve městech, kde kapacita státních jeslí je neodpovídá zvýšené poptávce po umístění dětí mladších než tři roky do institucí jeslového typu.

3.3 Soukromé jesle

Zřizovatelem soukromých jeslí může být právnická či fyzická osoba, která má živnostenské oprávnění k této činnosti. Jedná se o živnost vázanou, pro jejíž udělení je nutná určitá odborná způsobilost žadatele. Odpovídající znalosti musí prokázat fyzická osoba žádající o živnostenské oprávnění, případně odpovědný zástupce v případě osoby právnické.

Financování soukromých jeslí

Financování soukromých jeslí čerpá zcela ze soukromých zdrojů. Jedná se tedy o poměrně finančně náročnou záležitost. Rodiče za umístění dítěte do takového zařízení zaplatí několik tisíc měsíčně. Není však výjimkou, když náklady na „školné“ přesáhnou 10 000 korun. Výška tohoto poplatku se však také odvíjí od toho, jak často a na jak dlouho dítě jesličky navštěvuje.

Soukromé jesle mohou být, a v mnoha případech také jsou, dobrou alternativou pro rodiny, kdy se matka, která je s dítětem na rodičovské dovolené, vrací do pracovního procesu formou tzv. zkráceného úvazku. Dítě tak pobývá v tomto zařízení jen pár hodin denně, nebo jen určité dny v týdnu.

Podmínky přijetí

Podmínky pro přijetí dítěte do soukromých jeslí jsou v některých bodech shodné jako v případě jeslí státních. Jedná se zejména o nutnost, aby dítě bylo řádně naočkované všemi povinnými vakcínami. Soukromé jesle však oproti těm státním nevyžadují potvrzení o tom, že oba rodiče pracují či budou pracovat a nebudou pobírat rodičovský příspěvek. Služeb soukromých jeslí tedy mohou využívat i ty rodiny, v nichž je jeden z rodičů stále na rodičovské dovolené.

4. Mateřská centra

Vznik mateřských center (dále jen MC) je datován od 90. let, kdy některé maminky na mateřské dovolené, ze své vlastní iniciativy, začaly zakládat tato střediska fungující jako kluby rodičů s dětmi. Jedná se o neziskové organizace, které zaštiťuje Síť mateřských center, sídlící v Praze (<http://www.materska-centra.cz>). MC umožňují rodinám s dětmi se pravidelně či nárazově scházet, vytváří vhodné zázemí pro pořádání nejrůznějších vzdělávacích, sportovních a tvořivých programů pro nejmenší a jejich rodiče. Podílí se na jednorázových i dlouhodobějších projektech posilujících a podporujících *“občanský život komunity, hodnoty rodiny a mezigeneračních vztahů, úlohu rodičů, mateřskou a otcovskou roli ve společnosti, ... právní ochranu rodiny, mateřství a rovných příležitostí pro všechny”*¹³.

4.1 Právní úprava, vznik a cíle mateřských center

V průběhu 90. let se maminky na rodičovské dovolené ze hřišť a pískovišť začaly postupně přesouvat do různých kluboven a svoji dosavadní činnost pojalý poněkud organizovaněji, systematičtěji a efektivněji. Celé působení MC funguje na principu dobrovolnosti. Mateřská centra jsou většinou vedena jako občanská sdružení, jejich právní rámec tudíž upravuje zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Občanské sdružení musí tvořit nejméně tři osoby, kdy alespoň jedné je víc než 18 let. Pro vytvoření mateřského centra je nutné podat návrh na jeho registraci na Ministerstvu vnitra, doplněný o stanovy tohoto nově vznikajícího občanského sdružení. Návrh musí obsahovat nutné náležitosti: název, sídlo, činnost a orgány sdružení a zásady jeho hospodaření. Dnem, kdy Ministerstvo vnitra občanské sdružení zaregistruje, dochází k jeho oficiálnímu vzniku.

Jak vyplývá již z předešlého textu, cílů mají mateřská centra hned několik. Při zakládání prvních klubů byla zcela jistě primárním cílem myšlenka vytvoření kolektivu několika dětí stejného věku, které by si spolu mohly hrát, trávit společně čas a učit se jeden od druhého. Centra měla usnadnit dětem proces adaptace v novém

¹³ *Síť mateřských center* [online]. © 2009 Síť mateřských center [cit. 2012-04-21]. Dostupný z www.materska-centra.cz.

prostředí a napomoci jim vytvořit si zdravý vztah s vrstevníky. Jako matka malého dítěte vím, jak je někdy těžké dítě zabavit v domácím prostředí, které již důvěrně zná, a zaujmout ho okoukanými hračkami, které mělo již tisíckrát v ruce. Návštěva mateřského centra se tak pro dítě stává vítaným zpestřením, na které se těší. Má zde možnost pohrát si s úplně jinými hračkami, než co zná z domova. Potká se zde s dětmi svého věku, které pro něj mohou být v mnohém inspirací.

Z vlastní zkušenosti mohu popsat případ, kdy jsem byla svědkem toho, jak se malá holčička naučila správně vysmrkat, protože její „kamarádka“ v klubu maminek s dětmi to už uměla. Stejně jako případ, kdy se jiná holčička naučila používat hrníček, protože ji jiné děti vysvětlily, že plíny jsou pro mimina.

U nás doma zase často vzpomínáme na děti z centra při jídle, když syn nechce jíst některou potravinu. Stačí zmínit, že Ondrášek přece tohle jedl taky a jak je veliký a syn sám začne otevírat pusku. Stejně jsme sílu kolektivu ocenili v zimě, kdy náš František tvrdošijně odmítal rukavice. Po dlouhých bojích a vysvětlování, že mu bude velká zima, stačilo ukázat pár jiných dětí, které rukavice měly, navzájem si je ukazovaly, srovnávaly. Netrvalo dlouho a i František se chtěl pochlubit, jaké má krásné rukavice a jak je umí správně nosit.

Nutno ovšem dodat, že ne vše, co dítě odkouká od ostatních, musí být to správné a chtěné chování. Samozřejmě, že stejně rychle se učí a napodobuje i věci, kterých se potom těžko zbavuje. Klasickou ukázkou u mluvících dětí jsou zcela jistě různá sprostá a jiná nevhodná slova a informace. U těch menších to pak často bývá například šťourání se v nose, prskání apod.

Kromě toho, že se děti v mateřském centru ledasčemu přiučí od vrstevníků naprosto samovolně a dobrovolně, cílem těchto center je i záměrné učení, předkládané formou hry. Děti si zde osvojí nové dovednosti. Většina center má program rozdělen do několika bloků. Maminka (rodič) si tak může vybrat, zda chce, aby se jeho dítě zdokonalovalo ve sportu formou různých pohybových her a soutěží, či v tvořivé činnosti v rámci nejrůznějších výtvarných dílen. Děti zde malují, modelují, používají různé nové materiály. Existuje možnost poskytnout dítěti i základní hudební vzdělání, kdy se dítě učí nové písničky, popřípadě začíná s jednoduchou hrou na některý hudební nástroj.

Ve většině mateřských center dnes najdeme také výuku angličtiny (či jiného cizího jazyka). Používání cizích jazyků, je v dnešní době nutností, bez které se žádný člověk neobejde, obzvláště angličtina nás obklopuje ze všech stran. Proto se i tyto dobrovolné spolky snaží držet krok s dobou a nabízejí první hravé seznámení se základy jazyků. Vše probíhá opět zábavnou cestou formou hry, učebními pomůckami jsou nejrůznější jednoduché obrázky, pexesa apod.

4.2 Význam mateřských center pro matky - rodiče

Již daleko dříve se ženy, které trávily celý den péčí o své děti, často setkávaly například na dětských hřištích a pískovištích. Zde si mohly vyměňovat své zkušenosti, radit se a být si nápomocny při řešení mnoha problémů a nových situací, které mateřství přináší. Tyto kontakty mezi maminkami mají poměrně zásadní společenskou důležitost. Žena na mateřské/rodičovské dovolené bývá často od běžné společnosti izolována. To, že nechodí do práce a pravidelná posezení s kamarádkami jsou kvůli náročným mateřským povinnostem stále sporadičtější, bývá často pro ženu frustrující. Kontakty s jinými maminkami ji však mohou udržet v jakémsi „společenském tempu“ a předejít mrzutostem, které mohou ze sociální izolace vyplynout.

Mateřská centra tedy mohou mít pozitivní vliv nejen na dítě, které zde nachází potřebný kolektiv vrstevníků, ale také na samotnou matku, která díky nim neztrácí kontakt s ostatními lidmi. Zmiňovaná výpomoc a cenné rady „maminek – maminkám“ patří také mezi základní cíle mateřského centra, které je ideálním místem jejich pravidelného setkávání. Zatímco jejich děti jsou zaměstnány programem, hračkami a kamarády, maminky si zde mohou uvařit kávu, posedět, popovídat o dětech, ale i o úplně jiných tématech, které s mateřstvím vůbec nesouvisí. Z vlastní zkušenosti mohou potvrdit, že takto strávená hodinka až dvě, může ženu nabít energií zase na několik dnů dopředu.

Některá mateřská centra nabízí dokonce maminkám, které se znají z denního programu, možnost scházet se také ve večerních či podvečerních hodinách bez dětí. Programem takových schůzek je třeba cvičení na balonech, výuka břišních tanců či keramická dílna pro šikovné maminky. „Naše“ centrum, které se synem navštěvujeme,

nabízí také různé semináře (viz. Příloha č. 1: Program Sluníčka) o rodičovství, výchově apod. V předvánoční čas to byla i posezení, kdy rodiče tvořili adventní věnce a vánoční ozdoby. Před Velikonocemi zase velikonoční výzdoba. Existuje zde také možnost navštěvovat dílnu, kde se maminky učí malovat na hedvábí.

Stálé členky občanského sdružení vítají, pokud se jiný rodič rozhodne aktivně zapojit do tvorby programu mateřského centra. Je to určitý způsob seberealizace rodiče na rodičovské dovolené. Dítě tak má možnost vidět svoji matku (otce) i v jiné roli, než v té, na kterou bylo doposud z domova zvyklé. Učí se o svého rodiče dělit s ostatními.

Mateřské centrum může pomoci, aby si dítě začalo zvykat na kolektiv vrstevníků v cizím prostředí, na dodržování určitého řádu, který se nápadně podobá způsobu fungování mateřských škol, kam musí zpravidla dítě dříve či později nastoupit. Naučí se zde základním společenským pravidlům.

Po nějakém čase, který je u každého dítěte individuální, dokáže bez problémů při příchodu i odchodu pozdravit, poklidit po sobě, ví, že se má v šatně přezout a odložit si teplé oblečení. Egocentrismus jedince je částečně potlačen a dítě se stává součástí týmu, ve kterém je třeba respektovat určitá pravidla. Osvojí si zde slušné chování a základní společenské (poděkovat, poprosit, počkat až domluví dospělí) i hygienické návyky. Po několika návštěvách mateřského centra by mělo být dítě lépe připravené na jeden ze zásadních životních zlomů – poprvé se na delší dobu odloučit od matky a začít navštěvovat mateřskou školu.

4.3 Struktura mateřského centra „Sluníčko Šlapanice“

I v našem malém městě existuje již možnost navštěvovat s dětmi zařízení typu mateřského centra. Sama jsem ho před časem se synem (dnes již s oběma syny) začala navštěvovat a v současné době se snažím i aktivně podílet na programu, který náš klub nabízí. Dovolila bych si proto trochu podrobněji představit toto centrum, jeho fungování a strukturu.

Náš klub pro rodiče s dětmi Sluníčko Šlapanice, o.s., byl založen v roce 2006 z iniciativy několika maminek na mateřské dovolené, původně pod názvem „Sdružení rodičů a přátel ZŠ Šlapanice“. O rok později došlo k jeho přejmenování, od roku 2007

tedy nese současný název a občanské sdružení začalo fungovat jako dobrovolný klub maminek. V současnosti zajišťuje kromě pravidelného setkávání rodičů s dětmi i jednorázové akce, jako je pouštění draků, lampionový průvod apod. Nabízí také možnost navštívit klub, obzvlášť v období prázdnin či ředitelského volna, i s dětmi školního věku, kdy je pro tyto starší děti připraven speciální program. Zprostředkovává také žádosti o granty na dětská hřiště apod.

Primární funkcí tohoto centra je však setkávání rodičů s nejmenšími dětmi a vytváření programu pro ně. V příloze své práce přikládám program pravidelných akcí (viz Příloha č. 1), které se zde konají. Dopoledne je možné navštěvovat dětskou hernu a kavárničku, což je volný program pro děti, které si sem chodí společně pohrát. Maminky tu mají možnost chvíli spolu posedět při kávě či čaji a popovídat si. Děti si vymýšlí vlastní hry, pracují v kolektivu, a – ačkoliv jsou stále pod dohledem – mají pocit určité volnosti. Každý den je tato volná zábava doplněna o nějaký specifický, lektorkou vedený program.

Jeden den je to „Tvořeníčko s mrňousky“, což je výtvarně zaměřený blok, kde si děti malují a vyrábí nejrůznější předměty, které si pak mohou odnést domů a pochlubit se jimi. Témata těchto výtvarných dílniček bývají často spojována s aktuálním ročním obdobím či svátky, které se zrovna blíží. Na jaře se malují vajíčka, vystříhují zajíčky, na podzim se vyrábí draci, pak zase vánoční svícný, nebo se kreslí sněhuláci atd. Děti se tak seznamují i s různými tradicemi a zvyky, které jim maminka, co právě vede tuto dílničku, vysvětlí.

Jiný den patří návštěvám těch úplně nejmenších. Schází se zde maminky s miminky, které se často umí zatím jen přetočit z břicha na bok. Už tak malé děti ale reagují na své okolí. Náplní tohoto „Mimi klubu“, jak se dopoledne s kojenci nazývá, jsou různé písničky či říkanky, v jejichž rytmu maminky s miminky cvičí. Používají se také gymnastické míče, na které se miminka pokládají a učí se tak správnému držení těla, zapojení a posílení svalů, aby miminko bylo připravené na nové polohy. Díky tomuto působení se děťátko naučí snáze správně sedět, později vstát, chodit atd. Učí se také cviky, které ocení každý rodič, když jeho dítě pobolívá břicho.

Cvičeníčko s batolaty už je přeci jen trochu akčnější- vyžaduje od dětí v souladu s jejich přirozeností poněkud aktivnější přístup. Tyto děti jsou již plně pohybu a chvilku neposedí. Je pro ně připraveno rovněž několik písniček a říkadel, kdy se děti snaží

svými pohyby předvést, o čem se v písničce zpívá. Schází se zde batolata od zhruba osmnácti měsíců do téměř tří let. Program je tvořen převážně pohybovými hrami – např.: „Rybičky, rybičky, rybáři jedou“, hra na mašinku, při které se zapojuje i bublifuk a mnohé jiné. Děti si hrají a cvičí s různými nástroji, obručemi, balóny, vytváří různé „opičí dráhy“, skáčou na žíněnkách, běhají mezi kužely. Jako pomůcky však mohou posloužit třeba i víčka od přesnídávek či PET lahve. U těchto dětí lze již sledovat zdravou soutěživost a potřebu předvést se. Během takového programu se, často nezničitelní mrňouskové unaví, vybijí ze sebe přebytečnou energii, zklidní se a mohou pak pokračovat v klidnějším samostatném hraní.

Klub Sluníčko také nabízí možnost naučit děti zvykat si v dětském kolektivu bez přítomnosti rodičů. Pro tyto příležitosti je zde zaveden program „Hravé dopoledne/odpoledne pro nejmenší“. V tomto čase dítě zůstává v klubu s ostatními dětmi a vedoucí, která se stará o jejich program. Tento pobyt slouží jako velice dobrý trénink hlavně pro děti chystající se brzy nastoupit do mateřské školky. Zvyká si však nejen dítě, ale také matka, pro kterou je to, že své dítě poprvé přenechá v péči „cizí“ paní, v „cizím“, tedy ne domácím, prostředí, zcela jistě také zlomová událost.

Kromě toho slouží tento program také jako dobrý pomocník pro rodiče na rodičovské dovolené. V případě, že si potřebují něco vyřídit na úřadech, zajít k lékaři, či si třeba jen v klidu nakoupit a nemají k dispozici žádné „hlídací babičky“, nabízí mateřské centrum vítanou variantu, kterou všichni rodiče velmi kladně hodnotí a rádi a často využívají.

Další součástí programu v odpoledních hodinách je již zmiňovaná výuka angličtiny. Jedná se o placený kroužek pro děti zhruba od čtyř let věku. Předškoláčky se zde seznámí se zvířátky, které je provází celou angličtinou. K výuce lektorka používá různé CD, písničky, hry, které děti znají v češtině, či pracovní karty s jednotlivými tématy jako je rodina, barvy, zvířata atd. Vše tedy opět probíhá zábavnou formou. „Výuka“ trvá 45 minut, stejně jako klasická školní hodina. Děti se tak postupně učí zvykat udržet pozornost u jednoho tématu – v tomto případě u výuky angličtiny – po celou vyučovací hodinu.

5. Vstup do mateřské školy

Přijetí dítěte do mateřské školy a jeho následný vstup do oficiálního školského systému je zcela jistě zlomovým okamžikem pro celou rodinu. Mění se zaběhnuté zvyky, rytmus rodiny a vše začíná fungovat jiným způsobem. Proto je třeba, aby se tomuto novému systému snažili vyhovět všichni členové rodiny.

Dítě poprvé vystupuje samo za sebe, vytváří si nové vztahy a buduje si vlastní postavení ve společnosti svých vrstevníků a to bez přítomnosti rodičů, pouze pod dohledem odborného vychovatele. Rodič, který s dítětem trávil v předešlých letech na rodičovské dovolené téměř veškerý svůj čas, se v tomto období zpravidla zapojuje zpět do pracovního procesu. I pro něj je toto období plné změn, na které se může těšit, ale zároveň z nich mít obavy. Jak pro dítě, tak pro rodiče je to nová životní výzva. Oba v tomto čase budou potřebovat dostatečnou podporu svého nejbližšího okolí, ale, obzvlášť v prvních dnech a týdnech, také obrovskou míru porozumění lidí na svých nových působištích.

Předškolní vzdělávání bylo původně zřízeno jako krajní řešení situace zaměstnaných matek, které se kvůli pracovním povinnostem neměly možnost o svoje děti postarat samy. Časem se však ukázalo, že docházka do MŠ může být velmi přínosná také pro sociální vývoj dítěte. V České republice je toto vzdělávání právně ukotveno v zákonu č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tento zákon předškolní vzdělávání definuje jako vzdělání dětí ve věkovém rozmezí 3-6 let.

Zřizovateli těchto zařízení mohou být: stát – prostřednictvím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), kraje, obce, církve, ale i soukromé osoby. Způsob, kterým má být toto vzdělání uskutečňováno je přesně definován v Rámcovém vzdělávacím programu předškolního vzdělání (dále jen RVP PV), který vydává MŠMT.

Tento program vytyčuje cíle, podmínky a obsah předškolního vzdělání. Současný RVP PV navazuje na historické tradice a zkušenosti s předškolním vzděláním v České republice a zároveň musí splňovat požadavky dané Evropskou unií. RVP PV vznikl ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze pod vedením PhDr. Kateřiny

Smolíkové.¹⁴ „Je podkladem pro přípravu školního vzdělávacího programu, které škola podle stanovených pravidel v RVP PV zpracovávají s ohledem na své možnosti, specifika a podmínky.“¹⁵

5.1 Podmínky přijetí do MŠ

V současné době se potýkáme s nedostatkem volných míst v MŠ. Nastává tak situace, kdy si jednotlivé MŠ mohou mezi uchazeči vybírat. Setkáváme se tak běžně s tzv. bodovým systémem, kdy MŠ stanoví určitá kritéria, přiřadí k nim patřičný počet bodů a následně u každé přihlášky připočítává jednotlivé body.

Mezi hodnocená kritéria patří zejména bydliště, fakt jestli danou MŠ navštěvuje starší sourozenec či jestli jsou oba rodiče zaměstnaní. Posuzuje se také věk dítěte – čím je starší, tím větší je pravděpodobnost jeho přijetí do MŠ. Přednostně jsou, v souladu s § 34 odst. 4 školského zákona 561/2004 Sb., přijímány děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Zohledňuje se také opakované podání žádosti o přijetí, které svědčí o trvalém zájmu rodičů, umístit dítě právě do této školky. Rozhodujícím faktorem je také to, zda se dítě hlásí k celodennímu provozu, nebo bude v MŠ trávit jen půl dne. V případě, že se jedná o žádost o půldenní docházení, je šance na přijetí menší. Důvodem jsou úvazky učitelek, které se dávají s ohledem na počet dětí s celodenním pobytem ve školce.

K žádosti o přijetí do MŠ je také nutné dodat doklad o tom, že se dítě podrobilo všem požadovaným pravidelným očkováním, které potvrzuje lékař.

Dítě musí být schopné plnit požadavky, které jsou stanoveny školním vzdělávacím programem. Dále by dítě mělo mít již zautomatizované alespoň základní hygienické návyky, mezi které patří umýt si ruce, vyčistit zuby, dojít si na toaletu. Nespornou výhodou také je, pokud se umí z větší části také samo bez cizí pomoci, obléct či samostatně najíst.

¹⁴ Srov. BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. *Současná mateřská škola a její řízení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 154 s. ISBN: 80-7178-537-7.

¹⁵ BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. *Současná mateřská škola a její řízení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 34. ISBN: 80-7178-537-7.

5.2 Cíle Mateřské školy

Cíle vzdělávání v mateřské škole jsou jasně vyjádřeny v RVP PV, který je přílohou této práce (viz Příloha č. 2). Záměr předškolního vzdělávání je dovést dítě k tomu, aby získalo věku přiměřenou fyzickou, psychickou a sociální samostatnost a základy dalších důležitých vlastností pro jeho další rozvoj a učení, pro život a vzdělávání.

Základním posláním MŠ je navázat na rodinnou výchovu, která je pro každé dítě primární, a vhodným způsobem ji doplnit. Mezi cíle socializace dítěte v mateřské škole patří mj. podpora a rozvoj jeho osobnosti. Ke každému dítěti je třeba přistupovat individuálně a respektovat jeho vlastní osobnost.

Úkolem MŠ je snažit se rozvíjet jeho schopnosti a dovednosti. Pomoci mu osvojit si hodnoty společnosti, ve které žije a napomáhat mu v této společnosti prosadit své vlastní já, svoji osobnost a názory. Zároveň však musí chování dítěte do jisté míry regulovat, aby se naučilo respektovat normy a pravidla, která společnost uznává. Ve školce by si mělo dítě osvojit sociální dovednosti, mělo by dokázat jednat s lidmi a snažit se s nimi vyjít. Mateřská škola tedy ve spolupráci s rodiči působí na tělesný, duševní, sociální a duchovní rozvoj dítěte. Celé toto edukační působení by mělo být základem a zároveň správnou motivací pro zvládnutí dalšího vzdělávání na základní škole.

6. Praktická část

Ve své práci se zaměřuji na děti, které poprvé navštívily mateřskou školu a staly se tak součástí kolektivu vrstevníků pod vedením paní učitelky. Jsou zde bez matky, která ve většině případů až doposud stála vždy za nimi, poprvé odkázání zcela pouze na sebe. Každé dítě se s tímto přechodem vyrovnává po svém. Ve způsobu adaptace na tuto novou situaci se samozřejmě projevuje nezanedbatelný vliv vrozených dispozic, kterými dítě vládne. Důležitá je však také výchova, která dítě na tuto změnu měla připravit.

6.1 Metody, cíle a realizace sociologického šetření, stanovení hypotéz

Jako matka, která bude v budoucnu muset své dva syny připravit na vstup do mateřské školy, jsem začala s dětmi navštěvovat mateřské centrum, které by jim mělo pomoci k plynulejšímu, bezproblémovějšímu přechodu z prostředí domácího do prostředí školního. Základní hypotézou mého výzkumu je tedy tvrzení, že návštěvy MC mohou pomoci k lepší adaptaci dítěte v MŠ.

Jako vhodný výzkumný nástroj ke zjištění údajů potřebných k ověření této hypotézy jsem zvolila dotazník (viz Příloha č. 4), který byl určen pro rodiče dětí v MŠ Zahrádka ve Šlapanicích. Další užitečné informace přinesl také rozhovor s učitelkou stejné MŠ.

Informace potřebné k vyvrácení či potvrzení mé hypotézy jsem získávala prostřednictvím dotazníkového šetření, v rámci kterého jsem oslovila rodiče dětí navštěvujících MŠ Zahrádka. Položila jsem jim tři otázky o adaptaci jejich dítěte na nový kolektiv. Následující otázka zjišťovala, zda někdy navštěvovali MC či obdobné zařízení. U rodičů, kteří tuto otázku zodpověděli kladně, jsem dále posuzovala jejich spokojenost s tímto zařízením – otázky 6 a 7. Výzkumu se zúčastnilo 50 respondentů.

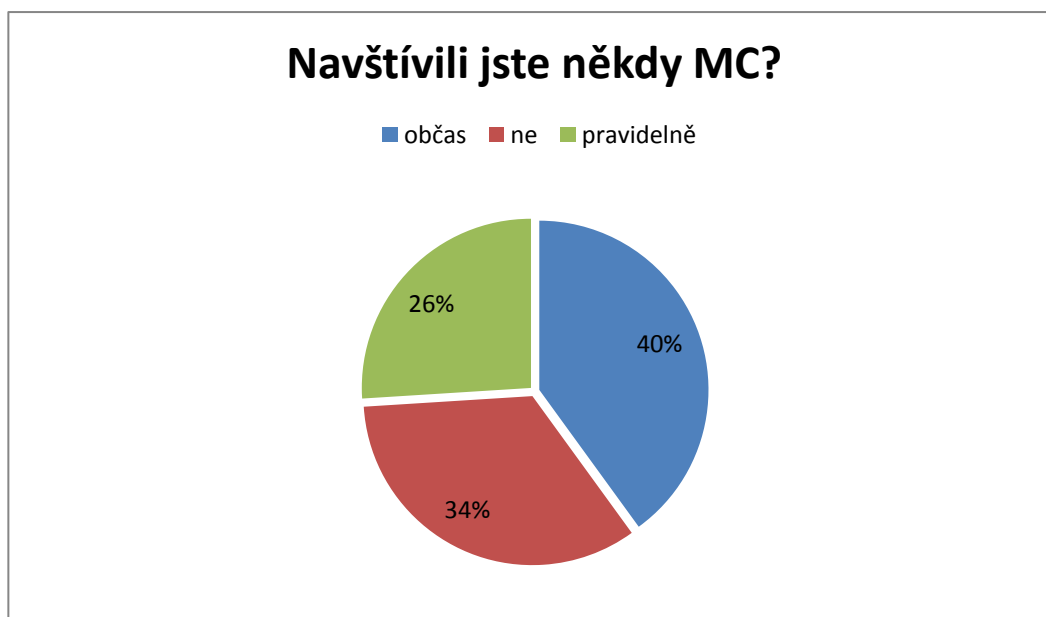
Druhou část mého šetření spočívala v rozhovoru s učitelkou MŠ. Zajímal mě její názor na MC. Klíčové pro mě byly informace, zda je možné na nově přijatých dětech

rozpoznat, že již mají nějaké zkušenosti s kolektivem vrstevníků a pokud ano, jak velký a trvalý je tento rozdíl.

6.2 Vyhodnocení dotazníku

50 vyplněných dotazníků od rodičů, jsem nejdříve rozdělila podle otázky, zda někdy navštívili se svými dětmi MC. Jak ukazuje graf č. 1, 26 % dotazovaných odpověděla, že tato zařízení navštěvovala pravidelně. 34 % z respondentů nemá s MC vůbec žádnou zkušenost. Nejvíce rodičů- 40 % odpovědělo, že s dítětem některé MC navštěvovalo alespoň občas.

Graf č. 1: Rozdělení rodičů podle návštěv MC

1) Těšilo se Vaše dítě do MŠ?

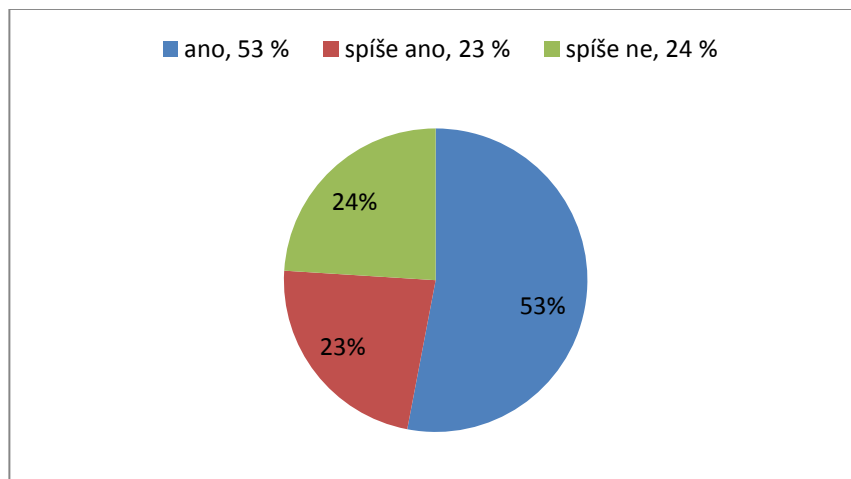
Z odpovědí na první otázku vyplývá, že 53% dětí, které do žádného MC nedocházely, se do MŠ těšilo. Odpověď „spíše ano“ pak zvolilo 23% rodičů a 24 % dětí se do MŠ spíše netěšilo, jak znázorňuje graf č. 2.

Graf č. 3 ukazuje odpovědi rodičů, kteří do MC docházeli pravidelně. Celých 70 % z dětí, které MC často navštěvovaly, se do školky těšilo. Zbylé možnosti „spíše ano“ a „spíše ne“ pak zvolilo stejné množství respondentů - totiž 15 %.

Graf č. 4 zaznamenává odpovědi rodičů dětí, které alespoň občas MC navštěvovaly. Necelá polovina z těchto dětí se do MŠ těšila, zhruba třetina odpověděla, že „spíše ano“ a další třetina dětí se netěšila, nebo spíše netěšila.

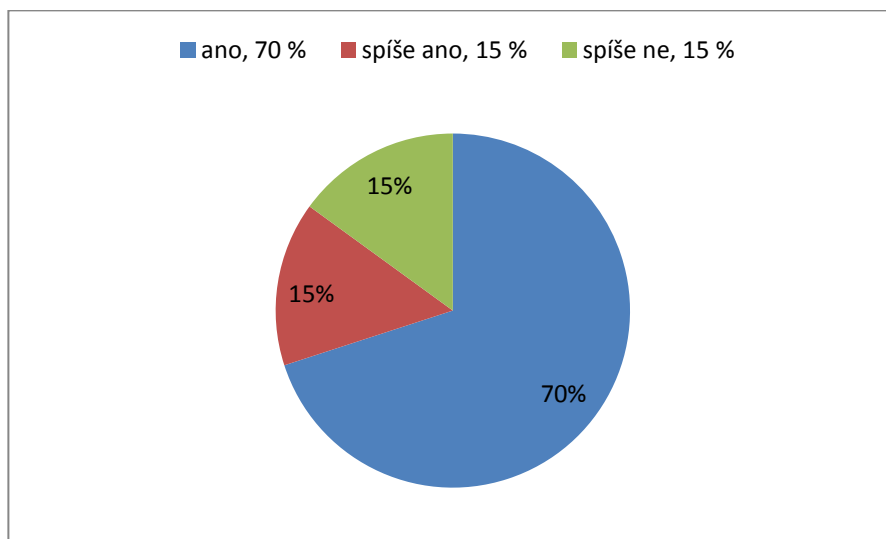
A) Děti, které nikdy nenavštěvovaly žádné MC

Graf č. 2: Jak se do MŠ těšily děti bez zkušenosti s MC

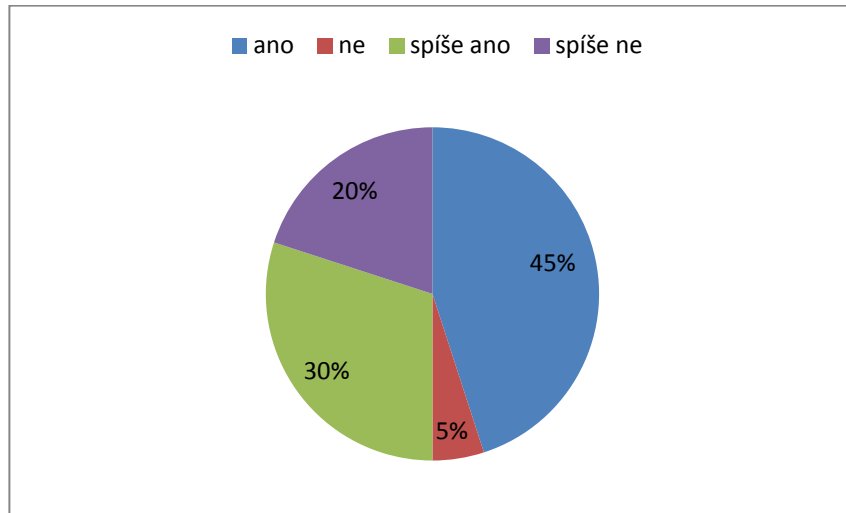
B) Děti, které do MC docházely pravidelně

Graf č. 3: Jak se do MŠ těšily děti, které, pravidelně docházely do MC

C) Děti, které docházely občas do MC

Graf č. 4: Jak se do MŠ těšily děti, které občas navštěvovaly MC

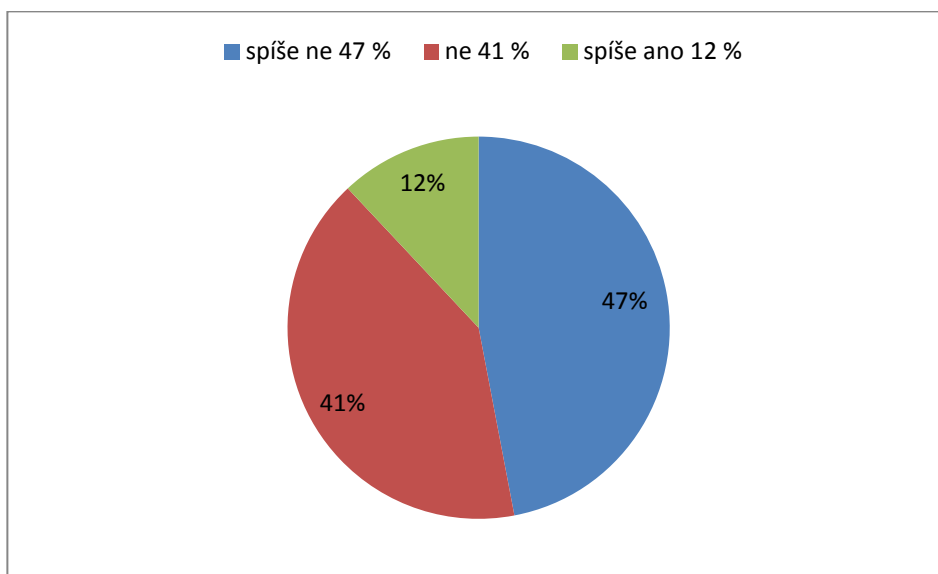

2) Mělo Vaše dítě nějaké adaptační problémy s nástupem do MŠ?

Jak popisuje graf č. 5, celých 12 % dětí bez zkušeností s MC mělo nějaké adaptační potíže. Naopak graf č. 6 ukazuje výsledky odpovědí od rodičů, kteří s dětmi MC navštěvovali pravidelně. Zde adaptační problémy přiznává jen 8 % dotazovaných.

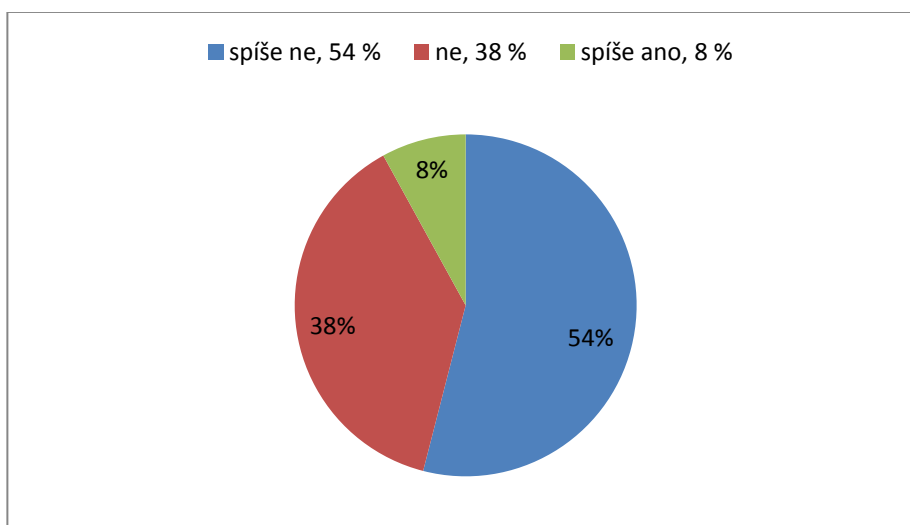
A) Děti, které nikdy nenavštěvovaly žádné MC

Graf č. 5: Adaptační problémy dětí bez zkušenosti s MC

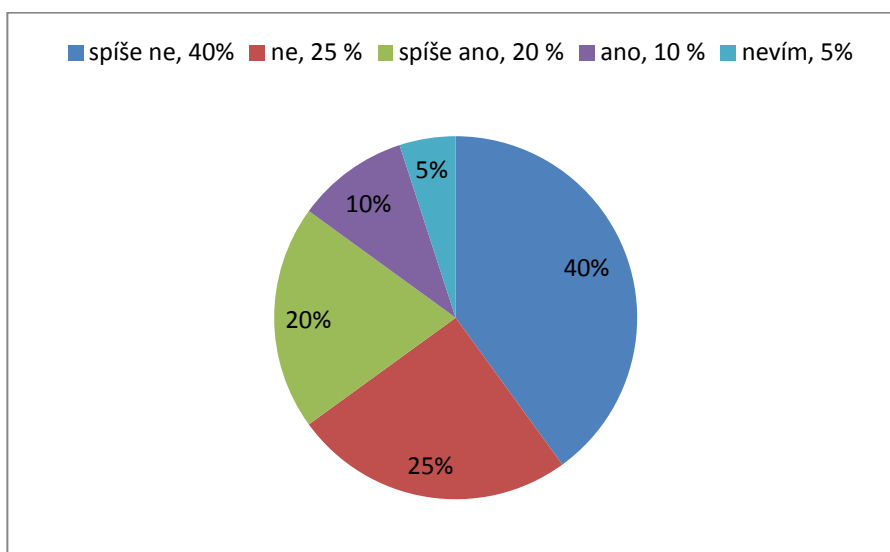
B) Děti, které do MC docházely pravidelně

Graf č. 6: Adaptační problémy dětí s pravidelnou docházkou do MC

C) Děti, které MC navštěvovaly občas

Graf č. 7: Adaptační problémy dětí s občasnou docházkou do MC

3) Zvyklo si Vaše dítě lehce v MŠ?

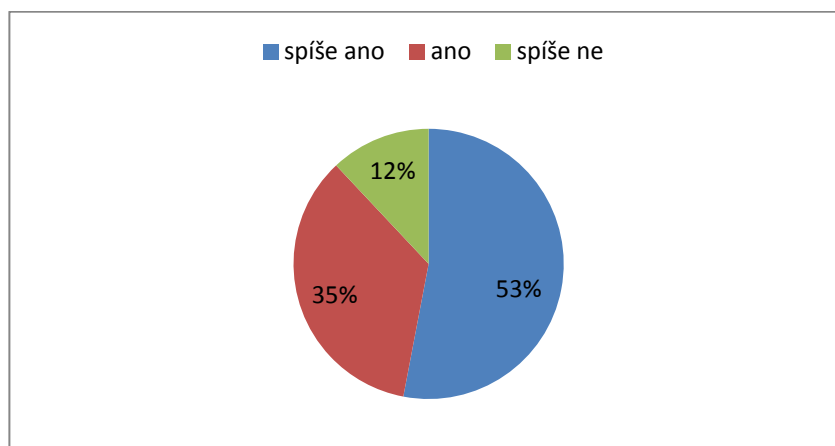
Na tuto otázku nejvíce rodičů, kteří MC nenavštěvovali, odpovědělo „spíše ano“. 35 % dotazovaných pak řeklo rozhodné „ano“ a 12 % se přiklonilo k variantě „spíše ne“, jak ukazuje graf č. 8.

Proti tomu rodiče, kteří s dětmi MC navštěvovali pravidelně, řekli rozhodné „ano“ v 69 % případů a jen v 8 % „spíše ne“. Zbýlých 23 % náleží odpovědi „spíše ano“ (viz graf č. 9)

Graf č. 10 pak zaznamenává odpovědi rodičů, kteří s dětmi MC navštěvovali občas.

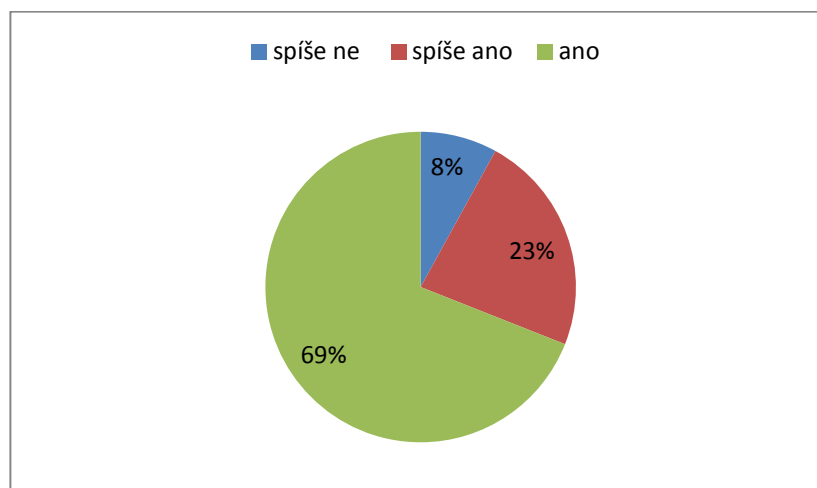
A) Děti, které nikdy nenavštěvovaly žádné MC

Graf č. 8: Jak si v MŠ zvykaly děti bez zkušenosti s MC

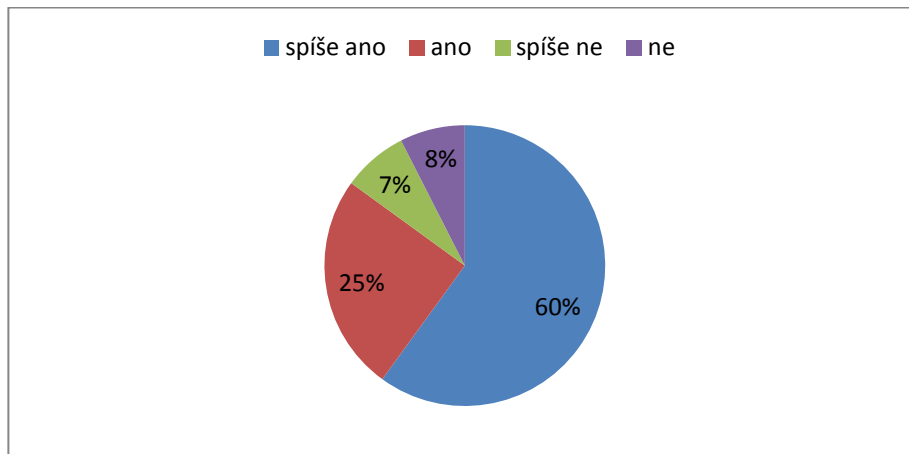
B) Děti, které navštěvovaly MC pravidelně

Graf č. 9: Jak si v MŠ zvykaly děti pravidelně navštěvující MC

C) Děti, které navštěvovaly MC občas

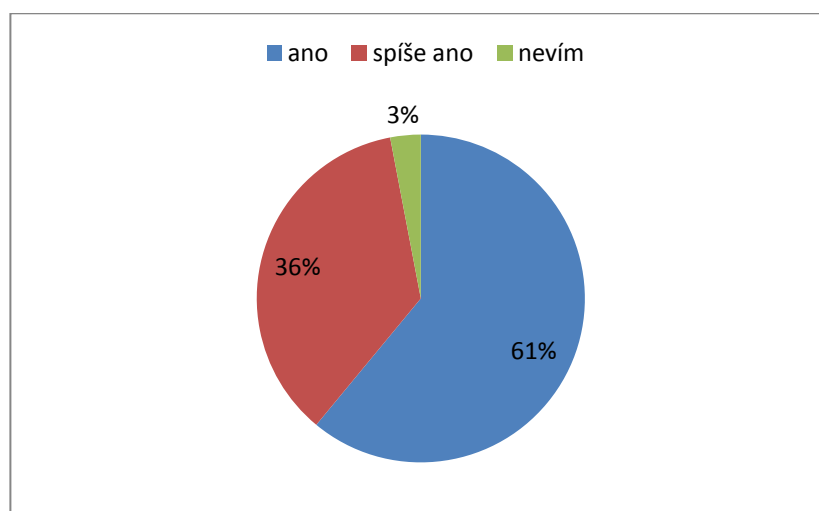
Graf č. 10: Jak si v MŠ zvykaly děti občas navštěvující MC

4) Myslíte si, že návštěva takového centra může být přínosná pro vstup dítěte do MŠ? (Odpovídaly pouze rodiče se zkušeností s MC)

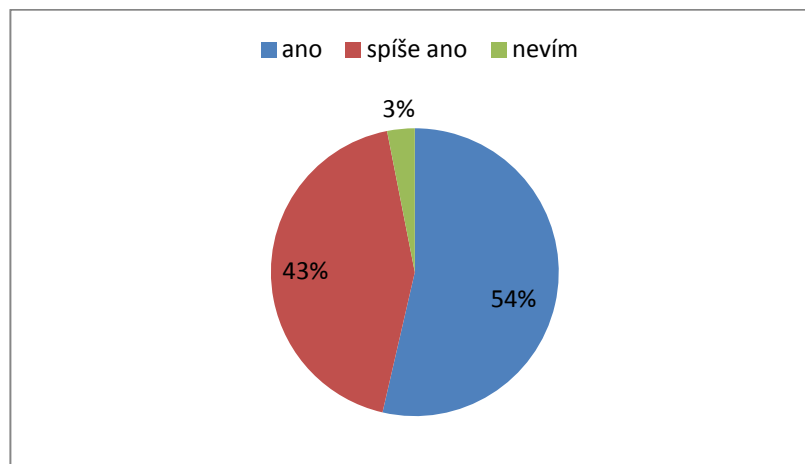
V grafu č. 11 a 12 jsou zaznamenány odpovědi rodičů, kteří mají nějakou zkušenost s návštěvou MC. Celých 97 % volilo odpovědi „ano“, či „spíše ano“. Zbylá 3 % patří odpovědi „nevím“. Obě otázky (6 a 7) se týkaly spokojenosti rodičů s touto službou.

Graf č. 11: Přínos MC dle rodičů

5) Doporučila byste maminkám malých dětí navštěvovat MC?

Graf. č. 12: Doporučení jiným rodičům

Z vyhodnocených dotazníkových odpovědí přehledně zobrazených v grafech se dá vyvodit závěr, že přestože rozdíly v adaptaci dětí, které navštěvovaly či na druhé straně nenavštěvovaly MC, na nové prostředí v MŠ, nejsou nikterak velké a zásadní, moje hypotéza se potvrdila.

Již u první otázky, zda se dítě těšilo do školky, je jasně vidět, že děti, které již MC navštěvovaly, se do školky těšily více (70 %) oproti dětem, které takové zařízení nikdy nenavštívily (53 %).

Dotazníkem bylo také zjištěno, že děti pravidelně navštěvující některá MC měly méně adaptačních problémů (8 %) než děti, které MC nenavštěvovaly (12 %).

Rozdíl se projevil i u otázky, zda si dítě na školku zvyklo lehce. Pravidelní návštěvníci MC volili odpověď „spíše ne“ v 8%. Rodiče bez zkušeností s MC ve 12 %.

Většina rodičů se také přiklání k potvrzení mé hypotézy, což lze jasně vyčíst z odpovědí na otázku č. 6. Totiž, že by návštěva MC mohla být užitečným prvkem k zvládnutí adaptace dítěte na nový kolektiv při vstupu do MŠ. Drtivá většina dotazovaných by doporučila navštěvovat MC i dalším rodičům. To je dobrým důkazem spokojenosti rodičů (a potažmo i jejich dětí) s touto službou.

Jako ideální věk pro první návštěvu MC rodiče v dotazníku zvolili 27 měsíců.

6.3 Vyhodnocení rozhovoru s učitelkou MŠ

Součástí praktické části práce je i rozhovor s učitelkou MŠ Zahrádka. Přesné znění otázek je k dispozici v Příloze č. 3. Jedná se o zkušenou pedagožku, která má necelých 30 let praxe jako učitelka mateřské školy. Během těchto let prošla naše země zásadními politickými, ekonomickými, ale i celospolečenskými změnami, které se zřetelně odrazily také v celém pojetí výchovy dětí. Dnešní doba nabízí jiné možnosti a metody než byly běžné dříve. Po počáteční euforii z nových přístupů liberálního směru se dnes často učitelé znovu obrací zpět, některé dříve bez rozmyslu zatracované metody začínají přehodnocovat a snaží se najít pro výchovu vhodný kompromis.

Sama paní učitelka potvrzuje, že během let strávených ve školce se setkala s mnoha názory na výchovu. S některými souhlasila více, s jinými méně. Během našeho povídání ale přiznala, že změny se odehrávaly převážně na straně rodičů, kteří se v různých dobách přikláněli k různým možnostem výchovy. Děti však v každé době zůstávaly dětmi.

Na první otázku, zda se něco změnilo na tom, jak děti vnímají kolektiv a na jejich snaze „zapadnout“ mezi své vrstevníky, mi paní učitelka odpověděla, že spíše ne. Podotkla však, že dítě vnímá jinak kolektiv v přítomnosti matky a jinak bez ní. Hovořila o změnách chování, když dítě zjistí, že není rodičem hlídáno. Bez rodičovských zásahů se dítě většinou s kolektivem vrstevníků mnohem lépe sžije.

I u druhé otázky byla učitelka spíše skeptická. Sice připouští, že děti, které v minulosti navštěvovaly MC či podobné zařízení, jsou více zvyklé na spolupráci s ostatními a ve většině případů jsou schopnější v komunikaci se „spolužáky“, nicméně to neplatí stoprocentně. Důležité je ke každému dítěti přistupovat individuálně. Každé dítě je jiné a na novou situaci si zvyká jinak.

Na otázku, zda existují rozdíly mezi dětmi, které MC navštěvovaly a které ne, odpověděla, že pro všechny děti, je MŠ zcela novým, nepoznaným prostředím. Děti se zpravidla neznají navzájem a neznají ani paní učitelky. Jsou tedy na stejné „startovací čáře“. Rozdíly, které jsou u dětí viditelné, vnímá spíše jako rozdíly povah jednotlivců a ty se úplně nesrovnají nikdy.

Možnost brát návštěvu MC jako pomocné kritérium při přijímání dětí do školky nevidí nijak reálně. Ne všude jsou MC zřízena, a když v místě bydliště existují, tak mají jen omezenou kapacitu. Navíc by se z takové návštěvy mohlo stát jen nutné zlo a ne příjemné zpestření všedních dnů, kterým pro děti i rodiče má účast na aktivitách v MC být. Připouští, že zeptat se během zápisu jestli má dítě nějakou zkušenost s kolektivem je dobrou doplňující otázkou, která by však neměla mít nijak zásadní vliv na rozhodnutí o přijetí či nepřijetí dítěte k docházce do mateřské školy.

Závěr

Téma své bakalářské práce jsem otevřela kapitolou o významu kolektivu v lidském životě, jeho proměnách a formách. Důležitou kapitolou v mé práci je pak problematika socializace jedince. Nejdříve na ni pohlížím obecně, definuji ji a zmiňuji základní mechanismy a formy sociálního učení. Vzhledem k tomu, že se zaměřuji na děti batolecího věku, je důležitou složkou socializace hra, které jsem věnovala jednu z podkapitol. Hra je jedním z klíčových činitelů socializace jedince tohoto věku. Děti díky ní získávají první informace o okolním světě. Celý proces začíná v primárním kolektivu – rodině, která má podstatný vliv na celý další vývoj člověka. Její význam je v tomto směru zcela zásadní a nenahraditelný.

Další kapitoly jsou pak věnovány možnostem umístění dítěte do kolektivu před třetím rokem života. Zmiňuji zde jesle v tradičním pojetí i jejich nové formy – soukromé jesle a tzv. miniškolky, které začaly vznikat v 90. letech a v současnosti, kdy je velký problém umístit dítě do jeslí či školek zřizovaných státem, zažívají opravdový boom. Ačkoliv se jedná o poměrně finančně náročnou záležitost, zájem o ně ze strany rodičů se neustále stupňuje. Abych poskytla ucelený obraz těchto institucí, uvádím také způsoby zřizování a financování těchto zařízení, stejně jako jejich ukotvení v českém právním systému.

Jednou z nejdůležitějších částí mé práce, je čtvrtá kapitola, která se poměrně podrobně věnuje problematice Mateřských center. Teoretické poznatky a fakta jsou doplněny i o moje vlastní zkušenosti s aktivním využíváním služeb Mateřského centra „Sluníčko Šlapanice“.

Teoretická část je ukončena vstupem dítěte do mateřské školy. Právě přechod dítěte z domácího prostředí do nového kolektivu, kde je dítě poprvé odkázáno samo na sebe, je předmětem mého dotazníkového šetření, které mělo popřít, nebo potvrdit moji hypotézu, že návštěvy mateřských center (či jiných podobných zařízení) mohou být prospěšné při adaptaci dítěte v MŠ.

Základem praktické části bakalářské práce byl dotazník určený pro rodiče dětí, které právě nastoupily k docházce do MŠ. Jeho prostřednictvím jsem se snažila zjistit, jak plynulý byl pro jejich děti přechod do nového kolektivu, zda předtím společně

navštěvovali mateřská centra a pokud ano, jak spokojeni byli s jejich službami a nabídkou programů. Dotazníkového šetření se účastnilo 50 rodičů. Při jeho vyhodnocování jsem nejdříve vyplněné dotazníky rozdělila podle toho, zda měli jednotliví respondenti zkušenosti s mateřským centrem. Při dalším zpracovávání získaných údajů jsem pak zohledňovala právě fakt, zda dotazovaní MC navštěvovali pravidelně, občas nebo s ním neměli žádné zkušenosti. Následně jsem každou otázku spojenou adaptací dítěte na MŠ zpracovala na základě těchto tří skupin respondentů.

Dále jsem do praktické části své práce zařadila také rozhovor s učitelkou „MŠ Zahrádka“ ve Šlapanicích, která má letité zkušenosti se vzděláváním dětí předškolního věku. Jako zcela zásadní pro vstup dítěte do MŠ a jeho následnou adaptaci na nové prostředí vidí dítě jako individuální osobnost. Základní předpoklad pro bezproblémové zvládnutí tohoto důležitého životního kroku spatřuje v individuálním přístupu učitelky ke každému jednotlivci. Rozdíl v míře adaptace na dříve nepoznanou situaci a nový kolektiv vidí spíše v rozdílnosti povah než v tom, zda dítě navštěvovalo či nenavštěvovalo MC. Zároveň však připouští, že děti se zkušeností s MC jsou více zvyklé na spolupráci se svými vrstevníky a zpravidla bývají i obratnější v komunikaci s nimi.

Výsledky dotazníkového šetření moji hypotézu potvrdily, ne však příliš markantním rozdílem. Stejně tak i rozhovor s učitelkou MŠ. Závěrem je tedy možné konstatovat, že mateřská centra mohou napomoci k zvládnutí vstupu do mateřské školy. Děti, které se účastnily aktivit v MC, jsou zvyklé na kolektiv vrstevníků a interakci s nimi, mají tudíž později v MŠ méně adaptačních problémů.

Na druhou stranu ani mateřská centra a jiné kluby maminek s dětmi nejsou zárukou bezproblémového nástupu dítěte do školky a potažmo celého formálního vzdělávacího systému. Důležitou roly vždy hraje také osobnostní složka dítěte. Jeho vlastnosti a postoje, které ho předurčují k určitým způsobům jednání, reagování na nové a schopnost přijímat nepoznané. V tomto procesu hraje klíčovou roli primární rodina a vztahy v ní. To v jakém prostředí dítě žije, jaké výchovné metody jsou na něj uplatňovány a jaké hodnoty vyznávány. Mateřské centrum může být potom chápáno jako dobrý pomocník, který nemůže a ani nechce vytěsnit tuto roli rodiny a nejužšího okolí dítěte.

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývá dětmi batolecího věku, tedy věku 1-3 roky a jejich prvním kontaktem s kolektivem vrstevníků, možnostmi a významem takového kolektivu pro jedince.

V teoretické části jsou zmíněna již známá fakta o vývoji dítěte ve sféře tělesné, psychické i sociální. Je zde citováno či parafrázováno hned několik významných odborníků z oboru pedagogiky, psychologie i sociologie.

První kapitola vymezuje pojem kolektiv, jeho význam v lidském životě a proměny, které život v kolektivu během let přináší. Podrobněji jsou zde zmíněna specifika kolektivu raného dětství.

V druhé kapitole se práce zabývá pojmem socializace a sociální učení. Shrnuje jejich pojetí, formy a základní mechanismy. V této souvislosti charakterizuje hru, jako jednu z hlavních forem socializace malého dítěte i vliv rodiny, který se ve formování dítěte rovněž výrazně odráží.

V další kapitole jsou rozebrány možnosti, které dnešní rodiče mají, když chtějí umístit své dítě do některého zařízení ještě před třetím rokem života, tedy před nástupem do MŠ. Jsou tu zmíněny jesle a jim podobné instituce, včetně způsobů jejich zřizování a financování a právní úpravy jejich fungování.

Čtvrtá kapitola je věnována mateřským centrům. Rovněž přináší informace o způsobu jejich zřizování, popisuje jejich činnost a význam. Tyto základní poznatky jsou doplněny o vlastní zkušenosti s využíváním jejich služeb a aktivit, které organizují.

V poslední kapitole teoretické části je popsán vstup dítěte do MŠ. Shrnují se zde cíle a požadavky MŠ na dítě. Změny, kterými prochází při nástupu do pro něho neznámého prostředí. Je zde také zmíněn Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, coby základ pro vytváření školních programů.

Praktická část nás seznamuje s dotazníkovým průzkumem, který byl prováděn mezi rodiči dětí navštěvujících „MŠ Hvězdička“ Šlapanice, a pokouší se rozkrýt problematiku adaptace dítěte v MŠ. Z tohoto průzkumu vyplynulo, že děti, které někdy

navštěvovaly mateřské centrum (či obdobné zařízení), měly méně adaptačních potíží a do MŠ se více těšily.

Součástí práce byl i rozhovor s učitelkou MŠ, která za příčinu rozdílné adaptace jednotlivců na novou situaci, považuje spíše odlišnost povah konkrétních dětí a případné řešení tohoto problému spatřuje v individuálním přístupu, který je podle ní pro adaptaci dětí na nové prostředí zcela zásadní.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vstupem dítěte do prvního kolektivu vrstevníků a jeho socializací v něm. Primární vliv na dítě má rodina a rodinné prostředí, které jej obklopuje. Na tuto užší socializaci navazuje socializace na sekundární prostředí v podobě různých zájmových organizací.

V teoretické části nás nejdříve seznamuje s obecnými pojmy kolektiv a socializace. Osvětluje jejich významem v lidském životě, popisuje jejich druhy a mechanismy. Zmiňuje některé z možností umístění dítěte do kolektivu vrstevníků před nástupem do MŠ. Velkou kapitolou jsou mateřská centra a socializace dítěte v nich.

Praktická část je zaměřena na potvrzení či vyvrácení hypotézy, že návštěvy mateřských center mohou mít dobrý vliv na adaptaci dítěte v novém kolektivu při jeho nástupu do MŠ. Součástí této práce je dotazníkové šetření, jež proběhlo mezi rodiči dětí, které nastoupily do MŠ a rozhovor s učitelkou MŠ. Dotazník ukazuje rozdíly mezi dětmi, které mateřské centrum navštěvovaly a které nikoliv. Mapuje také spokojenost rodičů s touto nabízenou službou.

Klíčová slova

socializace, mateřská centra, adaptace, rodina, hra, mateřská škola, jesle, kolektiv

Abstract

This thesis deals with the child's entry into the first team of peers , his socialization in it. The primary influence on the child 's family plays a family environment that surrounds it. This follows the secondary socialization environment in the form of various interest groups.

In the theoretical section first introduces us to the general concepts of team and socialization. Their importance in human life , the types and mechanisms. It mentions some of the possibility of placing a child in a team of peers before entering kindergarten. A great chapter of the parent center and socialization in them.

The practical part is focused on confirming or refuting the hypothesis that visits to maternity centers can have a good effect on the child's adaptation in a new team when entering kindergarten. This work is a survey that took place between parents of children who entered the kindergarten and an interview with a kindergarten teacher. The questionnaire shows differences between children who attended nursery center and which not. It surveys the satisfaction of parents with the services offered.

Keywords

socialization, the parent center, adaptation, family, game, kindergarten, creche, team

Použitá literatura

Právní předpisy, zákony, vyhlášky:

- [1] *Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu*
- [2] *Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů*
- [3] *Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), § 84*
- [4] *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*

Knihy, syntetické práce, monografie:

- [5] APERIO – Společnost pro zdravé rodičovství. *Modelový program podpory sladování profesního a rodinného života – Kraj Vysočina (MOPPS): Souhrnná zpráva: Analýza legislativy pro vybrané typy služeb, Definované právní problémy v oblasti sladování rodinného a profesního života v souvislosti se zaměstnáváním*. Praha: Aperio, 2006. 35 s.
- [6] BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. *Současná mateřská škola a její řízení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 154 s. ISBN: 80-7178-537-7.
- [7] ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 655 s. ISBN: 978-80-7367-273-7.
- [8] HAVLÍK, Radomír, KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 174 s. ISBN: 978-80-7367-327-7.
- [9] HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 280 s. ISBN: 978-80-247-1168-3.
- [10] KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana, PUPALA, Branislav. *Předškolní a primární pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 455 s. ISBN: 80-7178-585-7.
- [11] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN: 978-80-7367-383-3.
- [12] KRAUS, Blahoslav, SÝKORA, Petr. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009.
- [13] LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN: 80-247-1284-9.
- [14] MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 182 s. ISBN: 80-247-0870-1.

- [15] NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN: 978-80-200-1679-9.
- [16] ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006, c2004. 390 s. ISBN: 80-7367-124-7.
- [17] SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. 48 s. ISBN: 80-239-5940-9.
- [18] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Průvodce dětským světem*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 187 s. ISBN: 978-80-247-1907-8.
- [19] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. (dotisk). Praha: Karolinum, 2008. 467 s. ISBN: 978-80-246-0956-0.
- [20] VÍZDAL, František, DOŇKOVÁ, Olgy, NOVOTNÝ, Jan. Sebastian. *Sociální psychologie I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009.

Informace z internetu:

- [21] *Aperio: Společnost pro zdravé rodičovství* [online]. © 2001- 2012 Aperio: Společnost pro zdravé rodičovství [cit. 2012-04-21]. Dostupný z www.aperio.cz.
- [22] *Časopis mladé rodiny Máma a já* [online]. © 2002-2011 Vydavatelství ORBIS IN [cit. 2012-04-21]. Dostupný z [www: http://www.mamaaja.cz](http://www.mamaaja.cz).
- [23] *Jesle a jesličky: databáze ověřených zařízení pro péči o dítě* [online]. © 2010 [cit. 2012-04-21]. Dostupný z [www: www.jesle.eu](http://www.jesle.eu).
- [24] *Jesle-jeslicky.cz* [online]. © D Solutions [cit. 2012-04-21]. Dostupný z [www: www.jesle-jeslicky.cz](http://www.jesle-jeslicky.cz).
- [25] Labusová, Eva. *Potřebujeme jesle?* [online]. Eva Labusová.cz: rodičovství, psychologie, zdraví. © 2006-2012 Eva Labusová [cit. 2012-04-21]. Dostupný z [www: http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haskovou.php](http://www.evalabusova.cz/rozhovory/h_haskovou.php).
- [26] *Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. [cit. 2012-04-21]. Dostupný z [www: www.rvp.cz](http://www.rvp.cz). ISSN: 1802-4785.
- [27] *Miniškolky.cz* [online]. © 2008 Miniškolky.cz [cit. 2012-04-21]. Dostupný z [www: www.miniskolky.cz](http://www.miniskolky.cz).
- [28] *MŠ Zahrádka* [online]. © 2005 [cit. 2012-04-21]. Dostupný z [www: http://zahradka.slapanice.cz](http://zahradka.slapanice.cz).

- [29] *Sít' mateřských center* [online]. © 2009 Sít' mateřských center [cit. 2012-04-21]. Dostupný z www: www.materska-centra.cz.
- [30] *Sluníčko Šlapanice* [online]. © 2010 Sluníčko Šlapanice, o.s. [cit. 2012-04-21]. Dostupný z www: <http://www.slunickoslapanice.cz/slunicko/index.php>.

Seznam použitých zkratk

MC – mateřské centrum

RVP PV – rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání

MŠ – mateřská škola

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Seznam příloh

Příloha č. 1: Program mateřského centra Sluníčko Šlapanice + pozvánka na seminář

Příloha č. 2: Systém vzdělávacích cílů RVP PV

Příloha č. 3: Rozhovor s učitelkou MŠ Zahrádka

Příloha č. 4: Dotazník pro rodiče

Přílohy

Příloha č. 1: Program mateřského centra Sluníčko Šlapanice + pozvánka na seminář zdravého vaření

PRAVIDELNÁ SETKÁVÁNÍ RODIČŮ A DĚTÍ VE ŠK. ROCE 2011/2012

Pondělí	9.30.-11.30.	Kavárnička, herna
Úterý	9.30-11.30.	Tvoření s mrňousky Kavárnička, herna
Středa	-----	
Čtvrtek	9.30.- 10.00	Cvičeníčko s batolaty, tvořeníčko
	10.00.-11.30	Kavárnička, herna
Pátek	9.00.-11.30	Cvičeníčko s miminky-mimiklub Kavárnička, herna

KROUŽKY PRO DĚTI VE ŠK. ROCE 2011/2012

Úterý	16.00-17.30	Hravé odpoledne pro nejmenší
Středa	9.00-11.00	Hravé dopoledne pro nejmenší
Čtvrtek	16.15.-17.00	Angličtina pro nejmenší I.
	17.15.-18.00	Angličtina pro nejmenší II.

MC Sluníčko

Vás srdečně zve na

Kurz „Zdravě s chutí 1,2 aneb někdo to rád zdravé“

Koná se v sobotu 14.dubna 2012

V 8:30 hod v klubovně MC Sluníčko, Nádražní ul.7 (budova Městské policie)

Celý kurz trvá 4,5 hodiny. Jedná se o praktický návod, jak a z čeho vařit, proč právě z vybraných surovin, jak je kombinovat, co do jídla přidávat, aby bylo nejen chutné, ale i nutričně vyvážené, co

do něj přidávat, aby zvyšovalo imunitu a tím podporovalo zdravý fyzický i psychický rozvoj.

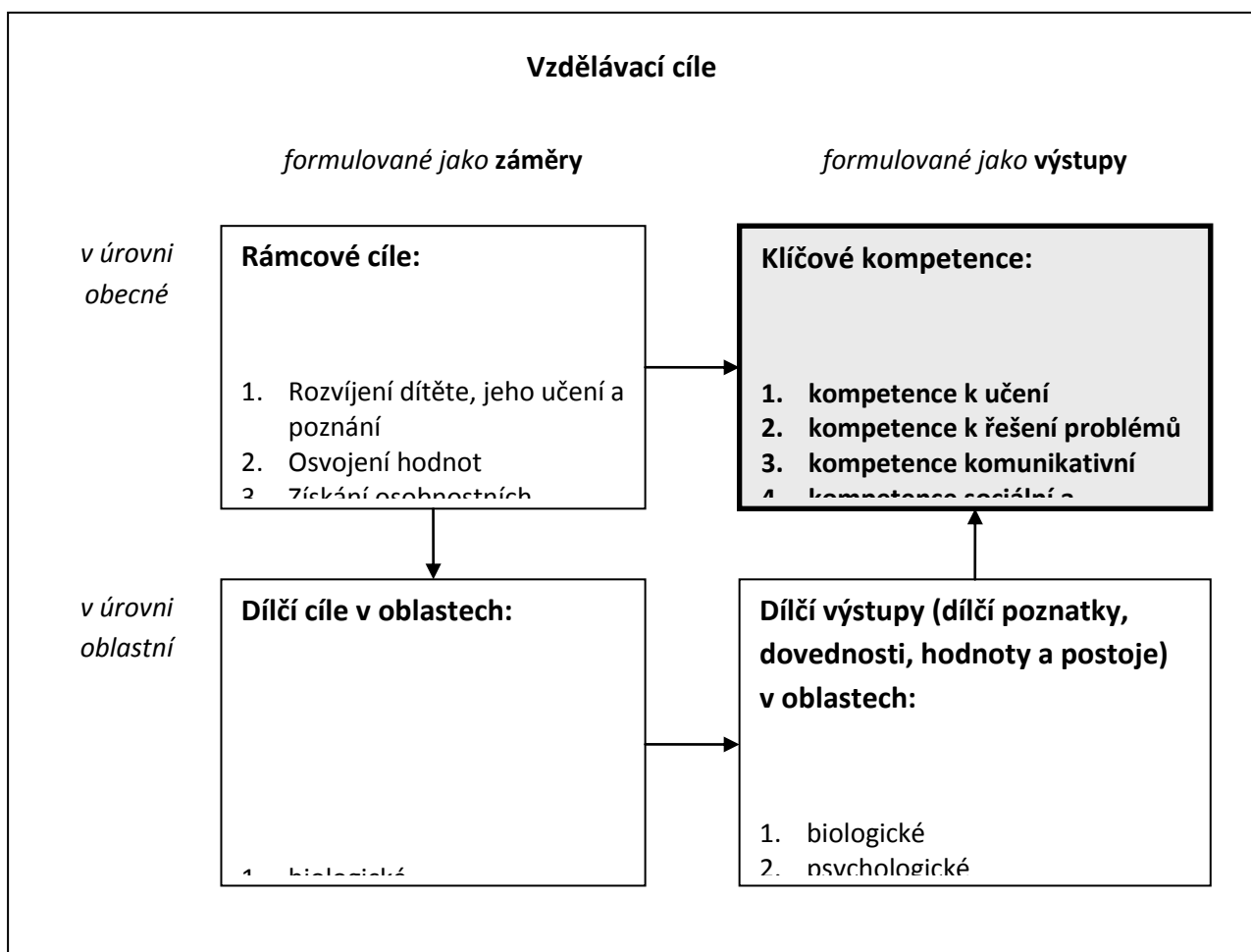
Dostanete praktický návod, jak se zbavit těhotenských nevolností, kinetoz, jak zvýšit imunitu předškoláků a batolat, kojenců, jak zbavit děti stálých dýchacích obtíží...

Cena celého kurzu:600kč/ os

Přednášející: Mgr. Karla Večeřová, poradna vnitřní a vnější výživy Kozí 10, Brno
instruktorka Větrníčku Nerudova 7, Brno

Host: majitelka zdravé výživy U Maji paní Martina Jirglová

Příloha č. 2: Systém vzdělávacích cílů RVP PV

Systém cílů v RVP PV

Legenda: Obecné *záměry* vzdělávání jsou vyjádřeny pomocí *rámcových cílů*, *výstupy* pak v podobě *klíčových kompetencí*. Rámcové cíle se promítají do pěti vzdělávacích oblastí a získávají podobu *cílů dílčích*. Jejich průběžné naplňování směřuje k dosahování *dílčích kompetencí*, které jsou základem pro postupné budování *kompetencí klíčových*.

Příloha č. 3: Rozhovor s učitelkou mateřské školy

1. Jsou dnešní děti při nástupu do MŠ ve vnímání kolektivu a snaze „zapadnout“ jiné než dřív?

.....
.....
.....
.....

2. Myslíte, že návštěva mateřského centra, může být přínosem pro dítě při nástupu do MŠ?

.....
.....
.....
.....

3. Jsou viditelné rozdíly mezi dětmi, které žádné mateřské centrum nenavštěvovaly a těmi co již mají nějaké zkušenosti s kolektivem v některém centru?

.....
.....
.....
.....

4. Pokud rozdíly existují, jak moc jsou trvalé? Po jaké době dochází ke srovnání obou skupin?

.....
.....
.....
.....

5. Myslíte, že by fakt, zda dítě navštěvovalo či nenavštěvovalo některé takové zařízení, mohlo být jedním z kritérií pro přijetí dítěte do MŠ?

.....
.....
.....
.....

Příloha č. 4: Dotazník

Vážený rodiče,

jmenuji se Nikola Štěpánková a jsem studentkou 3. ročníku sociální pedagogiky. Svoji bakalářskou práci píši na téma „První krůčky do kolektivu“, kde se zaměřuji na vstup dítěte do kolektivu, jeho adaptaci v novém prostředí při vstupu do mateřské školy a zda může pomoci, když dítě před vstupem do MŠ navštěvovalo některé mateřské centrum (viz. Sluníčko apod.). Žádám Vás proto touto cestou o vyplnění krátkého dotazníku, který bude zpracován právě pro tuto práci.

Za Vaši spolupráci Vám předem moc děkuji.

Otázka č. 1: Těšilo se Vaše dítě do školky?

ANO SPÍŠE ANO NEVÍM SPÍŠE NE NE

Otázka č. 2: Mělo Vaše dítě nějaké adaptační problémy s nástupem do MŠ?

ANO SPÍŠE ANO NEVÍM SPÍŠE NE NE

Otázka č. 3: Zvyklo si Vaše dítě lehce na školku?

ANO SPÍŠE ANO NEVÍM SPÍŠE NE NE

Otázka č. 4: Navštěvovali jste před vstupem dítěte do školky některé mateřské centrum (viz. Sluníčko)?

ANO, PRAVIDELNĚ ANO, OBČAS NE, NIKDY

!!! Dále vyplňují jen rodiče dětí, které některé mateřské centrum navštěvovaly!!!

Otázka č. 5: Od jakého věku dítěte jste centrum navštěvovali?(roky i měsíce)

.....
.....

Otázka č. 6: Myslíte si, že návštěva takového centra může být přínosná pro vstup dítěte do MŠ?

ANO SPÍŠE ANO NEVÍM SPÍŠE NE NE

Otázka č. 7: Doporučila byste maminkám malých dětí navštěvovat mateřské centrum:

ANO SPÍŠE ANO NEVÍM SPÍŠE NE NE